

Уільям Голдынґ

...цікава было б самім вызначаць свае хады,
а не аддаваць іх на волю выпадку...

Бог Скарпіён

Навэла

У небе не было ні расколінкі, ні плямкі на густой эма-
левой сінечы. Пасярод яе плыло сонца, але нават яно пла-
вілася, распушчалася сваім золатам ва ўльтрамарыне, пе-
ралівіста граючы. Неба ліло спапяляльнае сьвятло і сьпё-
ку. Дол паміж двума доўгімі камяніскамі зьнерухомеў,
як і яны самі.

Цёмная, мёртвая, спынілася вада ў рацэ. Пра рух на-
гадвалі толькі колцы пары, што ўздымаліся ад зямлі. На
ссохлых, растрэсканых глеістых берагах квяцістымі ча-
родамі застылі рачныя птушкі, утаропіўшыся ў нішто.
Зарасьці пажоўклага папірусу, дзе-нідзе расьсечаныя зла-
манай сьцяблінай, падапертай астатнімі, у сваім здранць-
веньні паходзілі на трысьнягі, намалюваныя на дамаві-
нах. І хоць з засохлага венчыку раз-пораз падала семя,
яно не прарастала, а так і заставалася ляжаць на вод-
мелі. Але ўдалечы – вада была глыбокая, можа, глыбі-
нэй на мілі. І там, у глыбі, таксама гарэла сонца, рас-

*Пераклад
з ангельскай
V.K.*

плывалася ў эмалевай сіні марской бездані, што злівалася з густой сінечай нябеснага скляпеньня над жоўта-чырвонымі камяніскамі. Тыя, быццам ня ў стане вытрываць два сонцы запар, як бы раставалі, дрыжалі за смугою паветра.

Паміж камяніскамі й ракою ляжала чорная гарэлая зямля. Іржышча было гэткае ж безжыцьцёвае, як птушыныя пёркі, што там і тут зачэпіліся за паасобныя сьцябліны. Рэдкія дрэвы – пальмы, акацыі – у безнадзеі паніклі лістогаю. Ня менш зьмярцэвелыя ды зьнерухомленыя стаялі вапнаваныя мазанкі, і такія ж зьнерухомленыя людзі: мужчыны, жанкі, дзеці – застылі абапал гасьцінцу, пракладзенага ўздоўж берагу ракі. Павярнуўшыся плячыма да сонца, так што іх постаці адкідалі кароткія сінія цені, яны глядзелі туды, куды цякла рака. Прыўзнятыя рукі, прыадкрытыя раты, вочы не міргаюць.

Здалёк пачуўся няясны шум. Чакальнікі перакінуліся позіркамі, абцёрлі спатнелыя далоні аб ільняную вопратку, зноў прывітальна ўзнялі рукі, яшчэ вышэй, чым раней. Дзеці (яны былі зусім галяком) пачалі штось выкрыкваць ды бегаць, покуль іх не сунялі, даўшы поўху, жанчыны ў доўгіх ільняных строях, падперазаных над грудзямі.

На гасьцінцы з ценю купкі пальмаў зьявіўся чалавек. Ягонныя рухі чымсьці нагадвалі дрыжаньне камяніскаў. Усе вочы скіраваліся толькі на яго. Дзіўна апрануты, ён нават здалёк вырозьніваўся сярод усіх астатніх. Чалавек наблізіўся да выспачкі голага іржышча, і стала відаць, што ён бяжыць, трухае, спатыкаючыся на выбоінах, між тым як людзі, паўз якіх ён прабягаў, махалі рукамі, крычалі, пляскалі ў далоні, праводзячы яго позіркам. Ён параўняўся з суседнім полем, і ўжо можна было разгледзець ягоны строй, ня менш дзіўны – за манеру рухацца. Вопратка й высокі галаўны ўбор – з белага лёну; шырокае ўпрыгожаньне на грудзях (яно падскоквала з кожным крокам), запясьцевыя бранзалеты й сандалі блішчэлі золатам і сьнеддзю; яшчэ больш блішчэлі жазло і цэп, што ён трымаў у руках. Блішчэла і ўся цёмная скура: з яго сьцякаў пот, падаў у растрэсканую зямлю. Пабачыўшы струмяні поту, людзі крычалі яшчэ гучней. Тыя, хто быў прабег крыху поруч з ім, выціралі твары, сьцішвалі бег і адставалі.

Цяпер бегуна было відаць да драбніцаў. Калісь авальны твар, склюдаваны раскошай ды ўладай, зрабіўся прастакутным; да яго дастасоўвалася і ўсё каржакаватае цела. Ён удаваў на чалавека, у якога ў галаве думак мала, але тыя, што ёсьць, трымаюцца стала й не падлягаюць перагляду. Зараз ён думаў пра адное: бегчы, бегчы, не спыніцца. Аднак да гэтай асноведзі дамешваліся здзіўленьне й абурэньне. Абурэньне цалкам апраўдвалася, бо галаўны ўбор раз-пораз спаўзаў бегуну на вока, і ён мусіў папраўляць яго жазлом. Хвост цэпа ўпрыгожвалі залатыя й сінія пацеркі, і калі чалавек завысока яго ўздымаў, іх бляск сьляпіў яму вочы. Час ад часу, нібы згадаўшы, ён складаў жазло і цэп крыжам на жываце, так што гэтыя ягоныя атрыбуты церліся адзін аб другі, як быццам заточваліся нажы. У дадатак навокал роем віліся мухі – усяго гэтага больш як дастаткова, каб пачувацца абураным. Што да здзіўленьня, то знайсці яго прычыну было ня так лёгка. Ён ледзь бег праз поле. Ужо побач з ім застаўся толькі адзін хударлявы, цяглісты маладзён, які выгукваў падбадзёрваньні, маленькі й уславу адначасова:

– Бяжы, Вялікі Гаспадар! Бяжы дзеля мяне! Жыцьця! Моцы! Здароўя!
Дабегшы да канца поля, яны нібыта прамінулі нябачную мяжу. Людзі,

што былі купіліся каля нешматлікіх хацінаў, пасунуліся наперад, пачалі крычаць:

– Бог! Бог! Вялікі Гаспадар!

Усе адразу ўсхапіліся, замітусіліся, сталі гукаць, як маладзён. Воклічы, сьмех і сьлёзы віталі бегуна. Кабеты сьпяшаліся стаць чым бліжэй да сьцяжыны, дзе ён бег, на дзяцей забыліся, яны блыталіся між шпаркімі цемнаскурымі нагамі. Ён трухаў па вузенькай вулачцы, і мужчыны пабеглі з ім разам. Узняўшы руку і праводзячы бегуна белымі, як кварц, вачыма, стаяў сьляпец, высахлы і скурчаны, нібы посах, на які абаніраўся. Але і ён крычаў:

– Жыцьця! Моцы! Здароўя! Вялікі Гаспадар! Вялікі Гаспадар! Вялікі Гаспадар!

Бягун быў ужо за паселішчам, ён зьвёў за сабою ўсіх маладых мужчынаў, а жанкі, застаўшыся на месцы, сьмяяліся й плакалі:

– Бачыла, сястрыца? Я да Яго дакранулася!

А Вялікі Гаспадар па-ранейшаму трухаў наперад, па-ранейшаму праўляў свой непаслухмяны галаўны ўбор, быў па-ранейшаму абураны і, бадай, яшчэ больш здзіўлены. Ужо мала хто бег разам з ім, ды і тыя, апроч хударлявага маладзёна – толькі ад паселішча. Потым і яны, задыхаўшыся, спыняліся, але з усмешкай глядзелі ўслед Вялікаму Гаспадару (за спіной у яго падскокваў яшчэ адзін атрыбут – хвост) і ягонаму спадарожніку. Чулася толькі цяжкае дыханьне ды тупаценьне. Мужчыны паціху вярталіся да паселішча, дзе на запоўненай людзьмі вуліцы ставіліся козлы, выносіліся гладышы, жбаны, чопы густога піва.

Калі бегуна было ўжо не чуваць, сьляпец, які так доўга стаяў ля гасыцінца, апусьціў руку. Ён не пайшоў да паселішча, а павярнуўся і, намацаваючы кіем дарогу праз іржышча, потым праз маладыя зарасьці, пасунуўся да ракі, пакуль не натрапіў на голы растрэсканы глей у ценю пальмаў на беразе. Там, скрыжаваўшы ногі, паклаўшы перад сабой рукі ды схіліўшы галаву, так што адзіная нявыгаленая доўгая пасма падала з-за вуха да каленяў, сядзеў маленькі хлопчык. Гэткі ж хударлявы, як і сьляпец, але не такі цемнаскуры, ён быў апрануты ў бездакорна чыстую вопратку, калі не лічыць некалькіх наліптых прыбярэжных пылінак.

Сьляпец сказаў у паветра:

– Што ж, яго больш не відаць. Нам не пабачыць такога яшчэ сем гадоў.

– Я нічога ня бачыў, – абьякава адказаў хлапчук.

– З ім бег той маладзён, якога ўсе завуць Хлусам.

Малы падскочыў.

– Чаму ты мне не сказаў?

– Навошта?

– Я б пайшоў на яго паглядзець!

– На Хлуса, а не на Бога, твайго бацьку?

– Я люблю яго. Ён хлусіць, але яго хлусьня здымае цяжар нябёсаў. І ён ёсьць.

– Ёсьць кім?

Хлопчык раскінуў рукі.

– Ён проста ёсьць.

Сьляпец прысеў на зямлю, паклаў кій сабе на калені.

– Сёньня вялікі дзень, царэвіч. Ты, зразумела, ведаў?

– Мне казалі нянькі, таму я і зьбег. Вялікі дзень – значыць, трэба стаяць

на сонцы й не варушыцца. Тады мне робіцца млосна. А я мушу ўзьнімаць дым ды прамаўляць словы. Мушу штось есьці, штось апранаць, штось піць.

– Я ведаю. Ды хто ня ведае? У цябе хада як у маленькага старога. Але сёньня Бог спраўдзіць сябе, і, магчыма, табе стане лепш.

– Як Ён можа спраўдзіць сябе?

Сьляпец крыху падумаў.

– Ну, калі ўжо на тое, дык як Ён можа трымаць нябёсы ды падымаць раку? І аднак жа... Нябёсы ня падаюць, а рака падымаецца, як і раней. Гэта таемства.

– Я стаміўся ад таемстваў, – уздыхнуў царэвіч.

– У іх – нашае жыцьцё, – сказаў сьляпец. Толькі паглядзі. Бачыш тую пальму, што злева?

– Сонца сьлепіць вочы.

– Ну, добра. Калі б паглядзеў, то пабачыў бы на камлі засечкі. На два локці ад зямлі – Засечка Смутку. Калі б вада не паднялася вышэй, людзі б галадалі. Колькі табе гадоў? Дзесяць? Адзінаццаць? Гэта здарылася, калі я быў не нашмат старэйшы за цябе. Тагачасны Бог прыняў атруту.

– Людзі галадалі? Паміралі?

– Мужчыны, жанкі й дзеці. Але наш Бог – магутны, найвялікшы ў каханьні (хоць у Яго няма дзяцей, акрамя тваёй сястры й цябе), паляваньні, у тым, каб есьці ды піць. Вада падымаецца да Засечкі Шчодрэга Ураджаю.

Царэвічу стала цікава, хоць сонца й біла ў вочы.

– А што гэта за засечка на самай верхавіне?

Сьляпец страсянуў галавою, нібы хацеў адагнаць благія прадчуваньні.

– Адночы – ня памятаю, калі, – было прадказана, што вада дойдзе да гэтай засечкі. Гавораць, яе зрабіў хтось з багоў, але рака ніколі да яе не падымалася. Калі вады зашмат, гэта яшчэ горш, чым калі замала. Яна паціпа б увесь сьвет і білася б аб сьцены Дома Жыцьця. Гэта, – ён нахіліўся ўбок і перайшоў на шэпт, – Засечка Апошняй Бяды.

Царэвіч нічога не адказаў. Праз імгненьне сьляпец намацаў яго калена, ласкава пагладзіў.

– Для цябе гэта надта вялікая веда. Хай так. Адночы, калі мяне ня будзе, а Бог прыойдзе ў Адвечнае Ёсьць у Доме Жыцьця, ты сам станеш Богам. Тады ўсё й зразумееш.

Царэвіч упарта ўскінуў галаву й надрывіста ўсклікнуў:

– Не хачу быць Богам!

– Чаму? Ёсьць тут хто-небудзь?

Царэвіч кулачкамі біў ссохлы глей:

– Ня буду! Ім мяне ня змусіць!

– Ціха, дзіця. Калі б яны толькі пачулі... Няўжо ты не падумаў пра мяне?

Але царэвіч утаропіўся ў невідучыя вочы, нібыта хацеў прымусіць іх убачыць сябе.

– Ня буду... Не магу. Я ня ўмею падымаць раку і трымаць нябёсы... Мне прыходзяць сны... Там цямрэча. Усё падае, цісьне, душыць. Я не магу зварухнуцца, не магу дыхаць...

Па твары царэвіча каціліся сьлёзы. Ён рукой выцер возгры:

– Я не хачу быць Богам!

Сьляпец загаварыў гучна і цьвёрда, каб царэвіч слухаў кожнае слова:

– Калі ты возьмеш шлюб са сваёю сястрою-царэўнай...

– Я не збіраюся браць шлюб. Ніколі, – нечакана палка прамовіў ца-

рэвіч. – Ніколі. Асабліва з Прыўкраснай Кветкай. Наогул ніколі. Як гуляюся з хлопчыкамі – дык далося ж ім у знакі тое паляваньне! Я выбіваюся з сілаў, у мяне займае дыханьне. А дзяўчынкі – ім толькі й падавай гульні ў жанімства! Я мушу валтузацца на іх, покуль у мяне зноў ня зойме дыханьне, а тады яны валтузаюцца на мне, ажно галава кружыцца.

Сьялепец памаўчаў.

– Што ж, – сказаў ён нарэшце. – Што ж...

– Я б хацеў стаць дзяўчынкай, – прамовіў царэвіч. – Прыгожай дзяўчынкай, якой нічога ня трэба рабіць, толькі быць прыгожай ды прыгожа апрацца. Тады мяне ня змусілі б стаць Богам.

Сьялепец пачухаў нос.

– І ты ня хочаш трымаць неба? Падымаць раку? Забіць вала? Пацэліць у метку?

– Я не магу нават разгледзець тую метку, ня тое што пацэліць.

– Што ты кажаш, дзіця?

– У мяне перад вачыма белая смуга...

– Царэвіч, ты... ня хлусіш?

– Яна гусьцее. Паволі, але гусьцее.

– Быць ня можа!

– Значыць, ты разумееш...

– Але, царэвіч, беднае маё дзіцятка, што яны кажуць?

– Я нікому не распавядаў. Я стаміўся ад замоваў, курэньняў, ад гідкіх напояў. Я стаміўся.

Сьялепец узвысіў голас:

– Але ж ты сасьлепнеш! Пакрысе, год за годам... Дзіця! Падумай пра нас! Падумай пра Засечку Апошняй Бяды!

– Што мне да тога? Калі б я быў дзяўчынкай...

Сьялепец кіем і ступакамі дзёр зямлю.

– Яны мусяць уведаць! Яны тэрмінова мусяць уведаць. Бедны царэвіч, бедны слабенькі хлопчык! Бедны народ!

Хлапчук паспрабаваў схапіць сьялепца за лытку, але той вызваліўся й нязграбна падхапіўся на ногі.

– Нікому не кажы!

– Я мушу, дзіцятка. Яны цябе вылечаць...

– Не!

– Калі Бог прабяжыць усё кола, я зьвярнуся да Яго, Ён мяне пачуе!

– Я не хачу быць Богам!

Але сьялепец ужо прысьпешваў хаду, пастукваючы кіем па знаёмых дрэвах, беспамылкова ступаючы па вузкіх сьцежках паміж арашальнымі каналамі ды высахлым глеем. За ім, побач з ім бег царэвіч, крычаў, хапаў яго за вопратку, цягнуў за руку. Аднак сьялепец сьпяшаўся далей, штосьці мармытаў, трос галавою, затуляўся ад яго кіем.

– Беднае дзіця! Беднае дзіця!

Зьнясілены, заплаканы, паўасьлеплены сонцам, царэвіч урэшце здаўся, запаволіўся, адстаў і спыніўся. Упаўшы каленямі ў пыл, заплакаў. Выплакаўшыся, ён так і застаўся ляжаць, галавой у пяску. Потым пачаў нешта прамаўляць, быццам ацэньваючы важкасьць кожнай фразы ці завучваючы іх на памяць:

– Не разумею, што ён вярзе. Я добра бачу абодвума вачыма.

І яшчэ. Гэтую фразу ён, бадай, пачуў у калідорах Вялікага Дому:

– Гэты чалавек – апантаны.

І яшчэ, проста, без прыўкрас:

– Я – царэвіч. Ён хлусіць.

Ён абаперся рукамі й каленямі аб зямлю, падняўся. Прымружваючы вочы, пайшоў далей, трымаючыся ў ценю пальмаў. Усю дарогу паўтараў, нібыта завучаны ўрок: «Ён хлусіць. Ён хлусіць».

Далей – шоргат спадніцаў, плынь словаў, мармытаньне. На яго наляцелі, падхапілі на рукі дзеве нянькі – чарнаскурая й брунатная. Яго заціскалі, залашчылі, абплакалі, аблаялі, закліналі, угаворвалі, ледзь не задушылі ў абдымках. Панесьлі да Вялікага Дому, потым паставілі на зямлю, зноў абдымалі-цалавалі, чысьцілі вопратку, ахіналі сваім пахам і потам, прыціскалі тоўстымі рукамі да вялізных грудзей. Яму казалі, які ён кепскі, бо прыкінуўся, што сьпіць, і яны на хвілінку высьлізнулі паглядзець на Бога, распавялі, як яго шукалі-абшукаліся, дзе толькі магчыма, папярэдзілі, каб ён нікому-нікому не казаў, дакаралі, што ён дрэнна ставіцца да сваіх нянек, якія толькі й дбаюць што пра ягонае шчасьце. Потым за руку завялі ў бакавую браму Вялікага Дому, хуценька прыбралі, каб ён мог зьявіцца на людзі. Мабыць, ён ня чуў, якія небяспечныя кракадзілы, рачныя пачвары, ільвы, шакалы ды старыя абадранцы, бо раз-пораз ціхенька паўтараў, не зьвяртаючы ні на кога ўвагі: – Ён хлусіць.

Нарэшце яго правялі праз Вялікі Дом да пляцу перад галоўнай брамай. Хоць у гэты дзень, калі Бог спраўджаў сябе, людзей на пляцы амаль не было. Але па той бок галоўнай брамы два шэрагі вояў – чарнаскурых, з вялізнымі шчытамі й дзідамі – утварылі з двух бакоў калідор, каб даць Богу дарогу. За плячыма вояў таўкліся людзі з паселішчаў уздоўж ракі. Калі Бог толькі распачынаў свой шлях, іх галасы патанулі ў агульным шуме. Яны ўжо на ўсё наглядзеліся, нават на Прыўкрасную Кветку, якая стаяла на ўзвышэньні побач з брамаю на чале сваіх жанчынаў. Яны стаміліся ўзірацца ў сьцежку й гасьцінец на фоне камяніскаў, па якім Бог мусіў бегчы назад. Маўчалі флейты, Прыўкрасная Кветка застыла, нібы таксама была аздабленьнем, часткай убраньня пляцу. Бог яшчэ не зьявіўся. Гледачы шукалі, на што б гэта паўзірацца, і тут якраз паказаўся царэвіч. Ён узьнік на прыступках Вялікага Дому. Абапал яго йшлі вялізныя размалёваныя калоны – і вялізныя тоўстыя нянькі. На плісаванай вопратцы – ні пылінкі, на сандалях зьзяюць залатыя накладкі. Зьзяе золатам і нешырокае ўпрыгожаньне на грудзях, і бранзалеты на руках. Адзіную пасму валасоў расчасалі, уклалі, намасьцілі, так што яна стала нібы выразанаю са слановай косткі. На вуснах застыла ледзь заўважная ўсьмешка «на публіку», але калі з натоўпу пачуліся жаночыя воклічы, маўляў, які ён прыгожанькі, які міленькі, твар літаральна расплыўся ад непрыхаванага задавальненьня. Ён спыніўся каля ўзвышэньня Прыўкраснай Кветкі, прымружыўшы вочы, разгледзеў яе твар на фоне махалаў, потым належным жэстам схіліў руку да калена. З дапамогай нянек падняўся і стаў з ёю побач. Вочы ягоныя міргалі. Прыўкрасная Кветка гнутка, зграбна, з усмешкай любові й пяшчоты нахілілася да яго. Пажаноцку правяла тыльным бокам далоні яму па шчацэ, прашаптала:

– Ты плакаў, малеча.

Царэвіч сузіраў свае сандалі.

Натоўп загуў мацней. Царэвіч падняў галаву, а Прыўкрасная Краска зрабіла крок наперад, пацягнула яго за сабою. З-за сьпінаў ім у рукі ўклалі галінкі пальмаў. Яны глядзелі туды ж, куды й усе, – на сьцежку.

Уверх па рацэ – ледзь было відаць – скала, з якой выломваўся вялікі пляскаты каменны выступ. На ім месцілася нізкае даўгое збудаваньне. Уздоўж краю выступу бегла дробная фігурка. Потым за ёй зьявілася другая.

Разгледзець іх было нялёгка: ад сьпёкі ў паветры калывалася лёгкая смуга, праз якую скажаліся іх рухі. Яны паходзілі на дзвюх лялек на матузках, што змянялі за гэтай завесай свае абрысы і нават на імгненне знікалі ў ёй. І раптам над натоўпам па абодва бакі кардону ўзьняўся, пагойдваючыся пад ветрам, тын, потым – зарасьці, потым – сапраўдны гушчар пальмавых галінак. Застагналі флейты.

– Жыцьця! Моцы! Здароўя!

Першым з двух быў ня Бог, а Хлус. Гэты танклявы маладзён ня проста бег наперад, а раз-пораз вяртаўся, абягаў вакол Бога, адчайна махаў рукамі, падбэдзёрваў яго, падганяў. Хлус спатнеў, але ня страціў імпульсу ды гаваркосьці. За ім рухаўся Бог, Вялікі Гаспадар, Сужэнец Царыцы, якая далучылася да Адвечнага Ёсьць, Цар-Вол, Цар-Сокал, Валадар Верхняе Краіны. Бег ён марудна, і ў тым, як зацята ён вастрыву свой нож, адчувалася распач. Ён яшчэ больш блішчэў ад поту, вопратка прыліпала да сьцёгнаў. З ім дрыжэла зямля й мігцела сонца. Белы галаўны ўбор даўно споўз, ён ужо не папраўляў яго жазлом ці цэпам. Нават хвост канвульсіўна торгаўся, як у жывёлы ў агоніі. На бягу яго хіснула ўбок.

– О не! – усклікнуў Хлус.

– Вялікі Гаспадар! Вялікі Гаспадар! – у галасах людзей гучаў той жа адчай, што перасмыкаў твар бегуна. Уражаныя былі нават воі. Як бы імкнучыся падтрымаць яго, яны расступіліся, парушылі шэрагі. Царэвіч пабачыў, як паміж імі прасьлізнула да дарогі знаёмая постаць з посахам у руцэ. Сьляпец стаяў, ускінуўшы твар і ўзьняўшы перад сабой кій. Спатыкаючыся, Бог церушыў да пляцу, за ім змыкаўся натоўп. Сьляпец штось крычаў ва ўвесь голас – але яго ніхто ня чуў. У дарожным пыле адбіваліся сьляды Бога – то мацней, то слабей. У яго падгіналіся калені, шырэй разявіўся рот, вытарэшчваліся вочы. Зараз паваліцца. Ён натыкнуўся на сьляпцоў кій, рукі апалі, калені падкасіліся, і з вырачанымі вачыма ён грымнуўся долу, перакуліўся, знерухомеў. Белы ільняны галаўны ўбор адкаціўся ўбок.

Усе імгненна змоўклі, і гэтую цішу прарэзаў голас сьляпца:

– Бог, царэвіч сьлепне! Твой сын сьлепне!

У распачы царэвіч працягнуў рукі да Прыўкраснай Кветкі. Тая ўсьміхалася, як і раней. Ён завучана выкрыкнуў:

– Ён хлусіць!

– Царэвіч сьлепне!

Прыўкрасная Кветка прамовіла ясным, спакойным голасам:

– Вядома, ён хлусіць, мой любы. Воі! У яму яго!

Воі шчыравалі, расчышчаючы месца вакол Бога, які ўпаў, і Хлуса, які схіліўся над ім. Сьляпца атачыла шчыльнае людское кола. Ён быў ім як забаўка, як лялька, што ўмее крычаць. Прыўкрасная Кветка загаварыла зноў:

– Ён зачапіў Бога кіем, каб Бог упаў.

Некалькі вояў скіраваліся да сьляпца. Праклаўшы сабе шлях праз натоўп, яны схалілі яго. Прыўкрасная Кветка ўзяла царэвіча за запясьце, страсянула, незаўважна для іншых шагнула:

– Усьміхніся!

– Ён, кажу, хлусіць!

– Усьміхніся, ёлупень.

З апошніх сілаў царэвіч выціснуў усьмешку, але па твары ягоным пабеглі сьлёзы, калі сястра пацягнула яго з узвышэння і далей – як мага ганарлівей – праз Галоўную Брану. Воі вызвалілі ім шлях, некалькі чалавек несельі Бога. Прыўкрасная Кветка разам са сваімі жанчынамі пасьпешліва перадала царэвіча нянькам, тыя павялі яго прэч ад людскіх вачэй, каб ніхто ня бачыў, як ён плача. Потым Прыўкрасная Кветка з жанчынамі таксама знікла.

У двары Вялікага Дому Бога сустрэла нібы адмыслова падрыхтаваная дзеля гэтага выпадку працэсія. Шэсьць чалавек неслі насілкі. Адзін апра- нуты ў леапардавую скуру, іншы – калі гэта быў чалавек – меў галаву ша- кала. На чале йшоў высокі мужчына, нашмат старэйшы за Вялікага Гаспадара. Ён насіў даўгое адзеньне з белага лёну. Голеная галава блішчэла пад сонцам. Хлус падышоў да яго першага, адразу загаварыў:

– Авохці мне, Вярхоўны Жрэц, як жудасна, так, жудасна – і як недарэч- на! То бок я хацеў сказаць, як жудасна! Хто б мог падумаць! Хто б мог здагадацца!

Вярхоўны Жрэц усьміхнуўся.

– Гэтага нельга было выключаць.

– Памятай, я ні на што не прэтэндую. Зусім.

Вярхоўны Жрэц добразычліва яму ўсьміхнуўся:

– Ды ну, шаноўны Хлус, ты сябе недаацэньваеш.

Хлус падскочыў, як быццам працяты дзідай.

– Не-не-не! Павер, з мяне больш нічога ня возьмеш.

Бога паклалі на насілкі. Працэсія рушыла да Вялікага Дому. Вярхоўны Жрэц правёў яе поглядам.

– Ён любіць зноў і зноў слухаць твае прыдумкі.

Хлус запыніў яго перад уваходам, пацягнуў за крысо:

– Ён так часта іх чуў, што сам усе памятае. Або можа загадаць, каб яму намалывалі!

Стары напалову павярнуўся, зірнуў на Хлуса праз плячо:

– Ён учора казаў іншае.

– Далібог, я зусім-зусім, ніколечкі не патрэбны, павер мне!

Вярхоўны Жрэц павярнуўся цалкам, абвёў Хлуса вачыма, паклаў руку на плячо:

– Скажы, Хлус, – мне проста цікава – чаму ты ня хочаш далучыцца да Жыцьця?

Але маладзён ня слухаў. Ён глядзеў паўз старога ўглыб Вялікага Дому.

– Ён будзе яшчэ раз?

– Будзе што?

– Будзе бегчы! Яго падчапілі. Ён будзе бегчы яшчэ, хіба не?

Стары вывучаў яго з глыбокай прафэсійнай цікаўнасьцю.

– Ня думаю, – мякка прамовіў ён. – Насамрэч я ўпэўнены, што не.

Вярхоўны Жрэц пайшоў у Вялікі Дом адзін. Хлус застаўся на прыступках. Ён трымцеў, дрыжэў, хапаўся за спалатнелы твар.

III

Прыўкрасная Кветка спагнала ўсю сваю злосьць на царэвічы. Застаўшыся ў адносным зацішкі Вялікага Дому, яна выгнала яго з пакою, даўшы поўху, – адплата за любоў і прызнаньне на людзях. Царэвіч ведаў, што гэтак яно й будзе. Калі села сонца, ён, ціхенька енчачы, пайшоў у ложак.

Пазбавіцца ад Хлуса было ня так лёгка. Ён падпільнаваў яе ў цёмным калідоры адную і схапіў за руку.

– Пусьці мяне!

– Я цябе яшчэ й ня браў, – прашаптаў ён. – Ня можаш ні пра што думаць, апроч любошчаў?

– Пасьля таго, што ты ўчыніў...

– Я? Ты хочаш сказаць, *мы* ўчынілі!
 – Не хачу пра гэтае думаць...
 – Лепш ня трэба. Лепш хай у цябе атрымаецца. Лепш думай пра гэта!
 Яна прытулілася да яго.
 – Я так стамілася, так забыталася... Як бы мне хацелася... Ня ведаю, чаго...

Ён абвіў яе рукою, стаў гладзіць па плячы.
 – Ну-ну, досыць, досыць.
 – Ты дрыжыш.
 – Як мне не дрыжаць? Я ў сьмяротнай небясьпецы. Гэта бывала й раней, але каб у такой... Так што лепш хай у цябе атрымаецца. Разумееш?
 Яна адхінулася ад яго, узняла галаву.
 – Ты хочаш, каб я была цацай? Ты?
 – Цацай? О не... О так! У тваім сэнсье. Будзь сапраўднай цацай!
 Паважна, самавіта яна пайшла ад яго.
 – Што ж, добра.
 Па калідоры да яе вушэй даляцеў шэпт:
 – Дзеля мяне!...

Яе ліхаманіла, хоць было сьпякотна. Яна імкнулася не глядзець на цьмяныя абрысы, што праступалі на сьценах. Цяпер да яе даносіўся шум, які паглынуў бы ўсялякі шэпт: у бяседнай зале музыка перамешвалася са згукамі галасоў. Яна прайшла праз усю залу, адхінула заслону. Тут быў асобны закуток, асьветлены мноствам лямпаў. Тут чакалі яе служкі. Чакалі сьцішана, бо баяліся гэтых дагледжаных рук ды размаляваных пазногцяў. Аднак у той вечар Прыўкрасная Кветка не заўважала служак. Маўклівая, ад усяго адхінутая, чыстая й халодная, споўненая рашучасьці, яна дазволіла сябе распрануць, нацерці духмянасьцямі, расплесці валасы й убраць у іншыя аздобы. Падышла да люстэрка й села перад ім, як перад алтаром.

Люстэрка Прыўкраснай Кветкі ня мела цаны. Гэта было проста штосьці неверагоднае. Па-першае, у ім адлюстроўваўся ня толькі твар, але і ўся постаць да таліі. Нахіліўшыся, яна магла пабачыць нават ступачкі. Толькі ў Вялікім Доме захоўваліся падобныя скарбы. Па-другое, яго адлівалі ня з медзі ці золата, як звычайныя жаночыя люстэркі (калі жанчына ўвогуле магла пахваліцца люстэркам). Чыстае срэбра вяртала ёй найвялікшую каштоўнасьць – нескажоны, нелісьлівы адбітак. Люстэрка падтрымлівалі дзьве крылатыя багіні неба, зробленыя з золата. Яны глязелі гэтак абыякава, нібы цьвёрда вырашылі ніякім чынам не ўплываць на меркаваньне той, хто ўзіраецца ў свае рысы. Люстэрка раскатвалі, згладжвалі, паліравалі да ідэальнага стану. І сапраўды: самую яго паверхню было не заўважыць, калі не дыхнеш на яе ці не дакранешся рукою да нябачнай, але цьвёрдай роўнядзі. Паверхня – дасканалая: яна зьяўляла сьвету не ягоны вобраз, а ягонае ўласнае «я».

Нескажоны, нелісьлівы адбітак – акурат тое, што патрабавалася Прыўкраснай Кветцы. Яна сядзела й глядзела на сваю чароўную сястру, а тая – на яе, і абедзьвюх усё глыбей атуляла здуменьне. Жанчыны ў ярка асьветленым пакоі ачунылі ад страху, сталі балбатаць між сабою, завіхаючыся вакол яе. Яна іх не заўважала й ня чула. На ёй нічога не было, акрамя блакітнага з золатам пасу, які падкрэсьліваў талію, але не сьціскаў. І гэта добра, бо калі пераціснуць найтанчэйшае, давершылася б тое, што амаль зрабіла самая

прырода, – яна б пераламілася надвое. Люстэрку, як і ўсім астатнім, прыўкрашваць яе не было ніякай патрэбы. Царэўна ўступіла ў Ёсьць Квітнеючай Красы, да якой нічога немагчыма дадаць. Жанчыны высока закалолі бліскучыя чорныя валасы, каб не заміналі, але адна-дзье пасмачкі ўсё роўна выбіліся на волю. Яна глядзела не міргаючы, дарэшткі засяродзіўшыся. Ніхто і ніколі не сузіраў нічога больш уважліва і задуменна, чым Прыўкрасная Кветка – уласны адбітак: ні хірург – цела пацыента, ні мастак – свой твор, ні філосаф – метафізічныя абсягі мыслення.

Відавочна, Прыўкрасная Кветка разважала наконт колераў, бо трымала ў правай руцэ пашчапаную чарацінку, каб, прыняўшы рашэнне, абмакнуць яе ў адную з безлічы фарбаў на палітры са сланцу. Яна магла абраць змелены малахіт на алеі, ці змелены лазурит, ці белую альбо чырвоную гліну, ці шафран. Яна магла абраць і золата, бо побач з палітрай з невялікай падстаўкі зьвешваліся танюсенькія залатыя лісточкі, што пад адкрытым агнём лямпаў трымцелі, як крылы матылёў.

– Яны гатовыя...

Але Прыўкрасная Кветка не зважала на жанчынаў, нават не ўсьведамляла іх прысутнасці. Напружыўшы думку, яна праз унутраныя пакуты прыйшла ад няпэўнасці – да яснае веды. Пунсовы, паводле няўлоўнай логікі астатняга, тут *мусіць* быць пунсовы. Ніжняя губка выслізнула адтуль, дзе верхнія зубы прыціснулі яе да ніжняй, і царэўна кінула сваёй чароўнай сястры. Пунсовы, аздоблены сінеддзю. Ня цёмнай сінеддзю ночы, якую не адрозніць ад чорнага, і ня яркай роўнай сінеддзю дзённага неба, калі сонца ў фаворы, а лазуркам з бельлю, які зьязе знутры. Уважліва, асьцярожна яна накладала фарбы.

– Яны чакаюць...

Прыўкрасная Кветка паклала пэндзлік для смочак на стол.

– Цяпер і я гатовая...

Яна апусьціла рукі, і на запясьцях зазвінелі бранзалеты. Плаўным рухам узнялася на ногі, і на гладкай смуглявай скуры зайгралі, пераліваючыся і знікаючы, промні сьвятла. Жанчыны сталі прыбіраць яе ў покрывы з найтанчэйшага батысту, папраўляць складкі. Загортваючыся ў іх, яна рухалася ўсё павольней і павольней, покуль сёмае покрыва не схавала яе з галавы да пятаў. Яна застыла, услухоўваючыся ў рокат галасоў і гукі музыкі з бяседнай залы. Потым падцягнулася і вымавіла рашуча і сумна, бадай, не ўсьведамляючы, што гаворыць уголас:

– Я буду цацай!

У зале гутарка перайшла ўжо ў адзіны суцэльны гуд. Ніхто асабліва не глядзеў на Вялікага Гаспадара: раз-пораз на яго кідалі няўважлівыя позірккі – ня больш. Паколькі ён цалкам задаволіўся ежай, пітвом і размовай з Вярхоўным Жрацом ды Хлусам, не азірацца на яго было проста праявай этыкету, найвышэйшым знакам увагі пад выглядам няўважлівасьці. Таму за даўгімі сталамі, пастаўленымі ўбапал сьценаў, збіраліся невялікія купкі. Хоць выпадак і звязаў іх у адное, яны паводзіліся так, нібыта гэтая павязь лёгкая ірвецца. І калі тры бяседнікі (як правіла, дзье жанчыны й мужчына) заглыбляліся ў гаворку, усё роўна праз колькі хвілінаў адзін з іх далучаўся да іншага гуртка, разьбіваючы й яго. Было ўражаньне, што за сталамі па ўсёй зале пад манатонны гул размоваў плылі па вадзе, пагойдваліся пад ветрыкам аздобленья лілеямі галаўныя ўборы. Ніхто яшчэ ня ўпіўся. Аднак усе ўпотаі сачылі, колькі п'е Бог, каб здавалася, што яны п'юць упора-

вень з ім – ня больш і ня менш – па запатрабаваньні душы, а не этыкету. Але паколькі Бог быў старэйшы за ўсіх, акрамя Вярхоўнага Жраца, і паколькі піў ён, відавочна, лепш, чым бег, то, зразумела, хутка яны ўп’юцца. Хутка, але не раней за Бога.

Ачунялы, усім задаволены, Вялікі Гаспадар, аднак, быў не такі жвавы, як астатнія. Ён ляжаў на шырокай канапе, дзе лёгка зьмясьціліся б двое. Абштых скурай падушак накідалі столькі, што левая рука літаральна патанала ў іх. У правай ён цяпер трымаў тое, што яшчэ заставалася ад смажанай качкі, і акуратна еў. Каля канапы з двух бакоў нізкага стала, застаўленага ежай, сядзелі Хлус і Вярхоўны Жрэц. Вярхоўны спакойна ўсьміхаўся, гледзячы на Вялікага Гаспадара з добразычлівай увагай. Хлус жа няўрымсьліва мітусіўся, як заўсёды.

Вялікі Гаспадар даеў качку і ня гледзячы перадаў талерку за сьпіну, дзе яна імгненна зьнікла ў чыіхсьці смуглявых руках. Іншая пара рук працягнула вялікі куфаль, ён абмакнуў туды тры пальцы, памяшаў. Быццам гэта быў знак, тры сьляпяы музыкі, што сядзелі на кукішках у далёкім куце залы, зайгралі гучней. Адзін з іх засьпяваў у нос старую-старую песьню:

Якія салодкія твае абдымкі,
Салодкія, як мёд, і гарачыя, як летняя ноч,
О мая каханая, сястра мая!

Бог панура пазіраў на сьпевака. Ён сагнуў мезенец, і ў яго ў руцэ немаведама адкуль узьнік яшчэ адзін куфаль піва. Па-ранейшаму ўсьміхаючыся, Вярхоўны Жрэц падняў бровы:

- Ці гэта абачліва, Вялікі Гаспадар?
- Я хачу піць.

За сталамі напаўняліся келіхі. Кожны раптам адчуў смагу.

Вярхоўны Жрэц пакруціў галавою:

- Танец вельмі доўгі, Вялікі Гаспадар.

Бог адрыгнуў. Гул на імгненьне апаў, потым узьняўся наноў, перамяжаючыся адрывкамі. У дальнім левым куце адную вынаходлівую даму пачало гучна ванітаваць, так што ўсе зарагаталі.

Бог паторгаў Хлуса за плячо:

- Яшчэ хлусьні.
- Вялікі Гаспадар, я распавёў ужо ўсё, што ведаў.
- Ты маеш на ўвазе, што ты напрыдумляў, – паправіў Вярхоўны Жрэц.
- Калі б ты гэта ведаў, яно не было б хлусьнёй.

Хлус паглядзеў на яго, ракрыў рот, нібыта хацеў запырэчыць, але потым схіліўся, скукожыўся:

- Хай будзе па-твойму.
- Яшчэ хлусьні, – прамовіў Бог. – Яшчэ, яшчэ хлусьні!
- Вялікі Гаспадар, я ня надта ўмею хлусіць.
- Распавядзі мне пра белых людзей.
- Ты пра іх ведаеш.

– Давай, – сказаў Вялікі Гаспадар, гульліва торгаючы Хлуса за вуха. – Апішы іх скуру.

– Яны як цыбуля без лушпак, – падпарадкоўваючыся абавязку, загаварыў Хлус. – Толькі не блішчаць. І такое – усё цела.

- Усё да апошняй цалі.
- І яны ня мьцюцца...

– Бо іначай з іх зьлезла б фарба! – Вялікі Гаспадар голасна зарагатаў з

уласнага жарту, за ім пачалі рагатаць усе астатнія. Дама, якую было ванітавала, з істэрычным віскам звалілася з крэсла.

– І ад іх пахне, – сказаў Хлус, – я табе ўжо распавядаў, як ад іх пахне. Іхняя рака бярэ тую зямлю ў кола, яна ўздыбліваецца вялізнымі валунамі, яна салёная, і калі з яе вып’еш, то станеш шаленцам качацца па зямлі.

Вялікі Гаспадар зноў засьмяяўся, потым змоўк.

– Цікава, чаму я пакаціўся па зямлі? – сказаў ён. – Дзіўная рэч: вось я бягу – а вось ужо не бягу.

– Вялікі Гаспадар, цябе падчапілі, я бачыў. І ты быў выпіў столькі піва... У наступны раз...

– Ты ня ўпіўся, Вялікі Гаспадар, – з ранейшай усьмешкай прамовіў Вярхоўны Жрэц. – Ты зьнямогся.

Бог зноў паторгаў Хлуса за вуха.

– Распавядзі мне, як... – ён нечакана засьмяяўся, – як вада робіцца цьвёрдай.

– Ты ж ужо чуў.

Бог з усяе моцы стукнуў па канапе правай рукой.

– А я хачу пачуць яшчэ! І яшчэ! І яшчэ!

Гул сьцішыўся і замёр. Заслона ў канцы залы расхінулася. Пасярод праёму ўзьнікла захутаная у белае покрыва постаць, падобная да маналітнай калоны з двума маленькімі ступачкамі. Яна павольна, крок за крокам пасоўвалася наперад, покуль не апынулася ў самым цэнтры пляцоўкі паміж сталамі. Адзін з музыкаў пачаў ціхенька адбіваць рытм на барабане.

– ... сапраўды: цьвёрдай, як камень, – загаварыў Хлус. – Узімку скалы каля вадаспадаў абрастаюць ёю, як жвір – водарасьцямі. Але нарост гэты – з вады.

– Далей! – імпэтна запатрабаваў Вялікі Гаспадар. – Распавядзі мне, якая яна белая, чыстая й халодная, і якая застылая: гэта вельмі істотна – застыласьць...

Аднекуль узьнікла чарнаскурая дзяўчынка. Яна трымала канец першага покрыва і скручвала яго, між тым як маленькія ступачкі рабілі кола. Хлус працягваў размаўляць з Богам, але позірк ягоны міжволі прыцягвала іншае.

– Балоты робяцца чорна-белымі і застываюць. Трысьнёг – нібыта з косткі. І сьцюжа...

– Працягвай!

– Не вечаровая прахалода ці ветрык з ракі, не халадок ад збана з вадою, а сьцюжа, яна хапае чалавека ў свае ціскі, прымушае спачатку шпарка скакаць, потым – рухацца марудна і нарэшце – спыніцца назаўсёды.

– Ты чуў, Вярхоўны Жрэц?

– Калі чалавек ляжа ў белы пыл (а насамрэч гэта вада), там яму і застацца. Ён ператвараецца ў камень, ва ўласную статую...

– Ягонае Ёсьць застывае! Яно больш ня рухаецца! – выкрыкнуў Вялікі Гаспадар. Ён абняў Хлуса за плечы. – Мой мілы Хлус, ты для мяне – чысты скарб!

У Хлуса зьбялелі вусны.

– О не, Вялікі Гаспадар! Ты проста імкнешся быць добрым і ветлівым. З мяне няма ніякай карысьці!

Але тут Вярхоўны Жрэц кашлянуў. Яны абодва павярнуліся да яго, і ён вачыма паказаў, куды ім належыць глядзець. З маналітнай калоны сасьлізнула покрыва. Упаў, рассыпаўся бліскучы каскад валасоў. Твара не было

відаць, але яна стала з боку ў бок паводзіць галавой. Валасы зьзялі, пераліваліся пад гук барабана. Яна перабірала ступачкамі.

– Эге, – усклікнуў Бог, – дык гэта ж Прыўкрасная Кветка!

Вярхоўны Жрэц згодна хітаў галавой і ўсьміхаўся:

– Твая прыгыжуня-дачка.

Вялікі Гаспадар прывітальна ўзьняў руку. Прыўкрасная Кветка з усьмешкай у тахт музыцы грацыёзна крутнула плячыма, і з яе ўпала яшчэ адное покрыва. Бліскучыя валасы зваблівай хваляй разляцеліся па клубох. За сталамі бяседны гул загучаў па-іншаму – усе заўважылі прывітальны жэст і ўсьмешку Бога. Па зале разліліся замілаваныя ўсьмешкі й пяшчотнае шчабятаньне. Прыўкрасную Кветку з захапленьнем прымалі ў супольнасьць. Да барабану далучыліся жалейка й ліра.

– Яна зусім дарослая, – сказаў Вялікі Гаспадар. – Не паверыць, што гэтак вырасла!

Хлус, аблізваючы вусны, адарваў вочы ад Прыўкраснай Кветкі. Нахіліўся да Вялікага Гаспадара, амаль што падштурхнуў яго локцем:

– А гэта будзе лепш за цвёрдую ваду, га, Вялікі Гаспадар?

Але погляд Бога быў скіраваны далёка-далёка, зусім не на дачку.

– Распавядзі яшчэ што-небудзь.

Хлус насупіў бровы, задумаўся. Потым на хударлявым твары зьявілася юрлівая ўсьмешка:

– Пра іх норавы?

– Норавы? Якія норавы?

– З жанчынамі, – прашаптаў Хлус. Ён нахіліўся яшчэ бліжэй да Бога, стаў штось нашэптваць, прыкрыўшыся далоньню. У таго заблішчэлі вочы, ён расплыўся ва ўсьмешцы. Дзьве галавы набліжаліся ўсё шчыльней адна да другой. Бог працягнуў руку і ня глядзячы паднёс да вуснаў чарговы куваль піва, стаў жлукціць. Хлус затросься, хіхікаючы, вымавіў уголас:

– ...часам яны ніколі нават раней ня бачыліся – з *чужымі* жанчынамі.

Фыркнуўшы, Вялікі Гаспадар абдаў Хлуса півам.

– Ды ты ўмееш распавядаць самыя непрыстойныя...

Вярхоўны Жрэц зноў кашлянуў, на гэты раз суворы. Рытм музыкі зьмяніўся. Жалейка загучала больш пранізьліва, нібыта ўбачыла штось невераемна жаданае і гэткае ж недасяжнае. Зьмянілася і Прыўкрасная Кветка. Яна была ўжо аголеная да таліі, рухі яе паскорыліся. Раней у танцы ўдзельнічалі толькі ступачкі. Цяпер толькі яны ды яшчэ галава застылі на месцы. Усьмешка растала, яна па чарзе засяроджвала ўвагу то на левай, то на правай цыцачцы. Стоячы, яна ўзьнімала правую руку, закрывала ёю твар, так што кісьць зьвісала ўніз і далоньню вонкі ўказвала зьверху на левую, а выгнутая левая рука падкрэсьлівала яе зьнізу. Цыцачка, аблямаваная дзьвюма далоньнямі, выстаўлялася, прапаноўвала сябе, дрыжала, далікатна трымцела ад лёгкага руху левым плечуком, прыцягвала сваім цяплом, вагою, водарам, формаю. Потым адным гнуткім хвалістым рухам, нібыта ва ўсім целе не было ні костачкі, Прыўкрасная Кветка прымала позу свайго люстранога адбітку, пачынала рабіць тое ж самае з правай цыцкай. І калі дзьве пунсовыя смочкі біліся ў цяжкім паветры, заліваючы яго сваім духмяным пахам, жалейка зразумела, чаго жадае. Пранізьлівы гук перайшоў у чалавечы крык, яго пачулі за сталамі: звон келіхаў перамяжаўся з пацалункамі й лёгкімі мілошчамі. Прываблены неадольнай сілай, Хлус адварнуўся ад Вялікага Гаспадара. Вусны ў яго перасохлі, быццам ад смагі.

– Якая яна прыгожая, – прастагнаў ён. – Чароўная, прыўкрасная!

– Так, сапраўды, – адгукнуўся Бог. – Хлус, распавядзі яшчэ што-небудзь.

Хлус у распачы застагнаў:

– Вялікі Гаспадар, ты мусіш глядзець на яе, як ты не разумеш?

– Потым пагляджу, часу хопіць.

Прыўкрасная Кветка вырабляла штосьці неверагоднае ўжо абедзьвюма цыпачкамі. Каскад валасоў віраваў, асьляпляючы сваім бляскам. Хлус разьдзіраўся паміж ёю і Богам, біў сябе кулакамі па галаве.

– Ну добра, – узлавана прамовіў Вялікі Гаспадар. – Калі ты ня хочаш нічога распавядаць, тады я буду гуляць у шахматы з Вярхоўным.

Дошка, як і піва, зьявілася імгненна. Калі Вялікі Гаспадар нахіліўся над ёй і стаў трэсьці кубак з косткамі, настрой бяседнікаў змяніўся. Лашчыцца сталі менш, больш – прыглушана размаўляць пра ежу, пітво, гульні. Прыўкрасная Кветка з музыкамі танчыла нібы дзеля сябе самой, як у пустэльні.

– Твой ход, – сказаў Вялікі Гаспадар. – Удачы.

– Я часам думаю, – сказаў Вярхоўны Жрэц, – што цікава было б самім вызначаць свае хады, а не аддаваць іх на волю выпадку.

– Дзіўная была б гульня, – адказаў Вялікі Гаспадар. – Зусім бяз правілаў.

Ён павёў вачыма, заўважыў Прыўкрасную Кветку і ласкава ёй усміхнуўся, перш чым вярнуцца да гульні. Тая вабіла сваёй тонкай таліяй, шматсэнсоўна паказвала на прыкрытыя апошнім покрывам клубы, павольна імі паводзіла. Але калі пад выкшталцоным макіяжам і ўгадваліся нейкія пачуцьці, то гэта былі неспакой і трывога, блізкія да адчаю. Яна расьцягвала кожную фігуру танца, нібы жадала, падоўжыўшы спакусу, узмацніць яе. І блішчэла яна ня толькі ад пахкіх прыціраньняў.

Музыкам даводзілася нялёгка. Лірнік ледзь не ірваў струны з зацягасцю жанчыны, якая расьцірае між двух камянёў зерне. У жалейніка вочы сышліся на пераносьсі. І толькі барабаншчык біў у барабан нязмушана, то абедзьвюма рукамі, то адной, час ад часу іх мяняючы. За сталамі йшла гаворка пра шахматы ды паляваньне.

– Твой ход, Вярхоўны.

Вярхоўны Жрэц разам страсянуў галавою і кубкам з косткамі. Хлус – рэдкасная дзёрзкасьць – паторгаў Бога за крысо, каб прыцягнуць яго ўвагу. З Прыўкраснай Кветкі ўпала апошняе покрыва. Цяпер яна была ўся аголеная, калі не лічыць аздобаў, і ўся зьзяла. Куточки роту апусьціліся, вусны тэатральна раскрыліся, выяўляючы жаданьне, паказаліся бліскучыя зубы. Апошняя фігура. Падпарадкоўваючыся музыцы, чэрпаючы ў ёй моц, яна прабяжыць з дальняга кута па ўсёй зале. Цела яе страсяналася, праз кожныя некалькі крокаў яна прапаноўвала сябе, выстаўлялася напаказ, раскінуўшы рукі, разьвёўшы сьцёгны, паводзячы нізам жывата. Музыка штурхала яе наперад праз залу, з аднога Ёсьць у наступнае, і далей... далей... Яе клубы так уразілі Бога, што той з усяго размаху грывнуў рукой па дошцы. З грукатам разьляцеліся фігуркі са слановай косьці. Бог рэзка таргануўся назад, разьюшана абвёў вачыма залу.

– Вы не пярэчыце?

Над залай запанавала цішыня: маўчалі зьняможаныя музыкі, маўчалі бяседнікі, моўчкі застылі на падлозе шахматныя фігуркі. Рухаліся толькі цыпачкі Прыўкраснай Кветкі. І раптам яна ўпала тварам ўніз, распасьцерлася на падлозе.

Вялікі Гаспадар паварушыўся. Злосьць ягоная суцішвалася. Ён правёў тыльным бокам далоні па ілбе.

– О так. Вядома. Я забыўся.

Спусьціўшы ногі з канапы, ён сеў на самым краі.

– Ведаеш, я...

– Што, Вялікі Гаспадар?

Той паглядзеў на дачку.

– Выдатна, мілая. Я быў вельмі ўражаны.

Вярхоўны Жрэц нахіліўся бліжэй.

– Што ж, тады...

Хлус ашалела кідаўся між Прыўкраснай Кветкай і канапай Бога.

– Ну давай, Вялікі Гаспадар! Ты мусіш! Мусіш!

Вялікі Гаспадар, седзячы, абедзвюма рукамі абаперся на канапу. Сьцяў кулакі, напружыўшы цягліцы рук. Падняўся, уцягнуў жывот. Пад цяляпаньнем тлушчу абазначылася штосьці цьмяна падобнае да мускулістага торсу. Ён застыў на некалькі хвіляў.

– Вялікі Гаспадар, ну калі ласка! Вялікі Гаспадар, дарагі!

Бог выдыхнуў. Позірк яго рассяродзіўся. Цела цяжка асела, рукі аслаблі, паціху выступіў гладкі круглы жывот.

– Не магу, – паныла вымавіў ён.

З гукам, падобным да сьвісту велізарнай стралы, Вялікі Гаспадар уцягнуў у сябе паветра. Галовы ў зале ўсе да адзінай апусьціліся. Усе да адзінай рукі, усе вочы – зьнерухомелі.

Раптоўна Прыўкрасная Кветка падхапілася на ногі. Схаваўшы твар рукамі, яна кінулася, дрыжучы і спатыкаючыся, праз усю залу. За ёй захінула заслона.

З ценю за ўзвышэньнем пасьпешліва зьявіўся юнак. Ён нахіліўся і прашаптаў нешта Богу на вуха.

– О так. Зараз іду.

Бог узняўся на ногі. Па зале пракаціўся шоргат, бо астатнія таксама падняліся. Але па-ранейшаму ўсе вочы глядзелі долу, усе вусны маўчалі. Вялікі Гаспадар за юнаком выйшаў з дому. Ноч цяжкім цёмным покрывам насоўвалася на зямлю, зьяўляла мірыяды нябесных чалавечкаў. Бліжэй да гарызонту неба было сьвятлейшага, сіняга адцення. Здавалася, вось-вось упадзе – яно ледзь вытрымлівала вагу, што на яго навалілася. Вялікі Гаспадар спыніўся, каб толькі зірнуць на зьнясіленае неба, ціхенька прысьвіснуў і засьпяшаўся да аднаго з чатырох кутуў. На хаду буркнуў юнаку:

– Я ледзь пасьпеў, так?

У куце да сьцяны быў прыбудаваны невысокі алтар. Ачысьціўшыся асьвечанай вадою, Вялікі Гаспадар з трывогай паглядзеў на неба, як яно цямнее. Кінуў драбок ладану на распаленае вугольле, прамовіў некалькі словаў, і ў цёмнае паветра ўзняўся слуп густога белага дыму. Ён пасьпешліва абышоў тры астатнія куты, там таксама ўзняў слупы дыму. Пастаяў крыху, аглядаючы вынікі сваёй працы, павярнуўся, каб ісьці назад, у бяседную залу. Зноў прабуркатаў на хаду, ці тое сабе, ці тое юнаку:

– Прынамсі, трымаць неба я яшчэ магу.

У зале госьці занялі свае месцы за сталамі. Усе маўчалі, апусьціўшы вочы. Хлус уклечыў побач з канапай, учапіўся за ножку, як за апошні паратунак. Вялікі Гаспадар узлез на канапу, лёг на бок.

– Я хачу піць, – прагаварыў ён.

Але перш чым хто-небудзь пасьпеў зварухнуцца, Вярхоўны Жрэц перахапіў яго руку і сказаў з ціхай усмешкай:

– Вялікі Гаспадар, хіба ты не разумееш?

Вялікі Гаспадар павярнуўся да яго. Азызлы твар задрыжэў.

- Не разумееш? Чаго?
- Раніцою ты ўпаў. Увечары...

У Вялікага Гаспадара заняло дыханьне. Потым ён зарагатаў.

- Ты хочаш сказаць, што гэта пачатак?
- Менавіта.

Ціша разьвеелася. Над сталамі раптам пранёсься шэпт: «Пачатак! Пачатак!» Хлус адпусьціў ножку канапы, ухапіўся за круглы валік, уклечыў, заплюшчыўшы вочы й узняўшы галаву.

- Не! Не! – закрычаў ён.

А Вялікі Гаспадар усё рагатаў. Зьвесіўшы ногі з канапы, ён сеў і скрозь сьмех прамовіў да ўсіх прысутных:

- Моцнае піва і ніякага пахмельля!
- Вярхоўны Жрэц усьміхаўся і хітаў галавою.
- Прыгожыя, непадуладныя зьменам жанчыны...

Хлус заскавытаў, зьвяртаючыся да Бога:

– Вядома, Вялікі Гаспадар! Што яшчэ трэба мужчыне? Піва й жанчыны, жанчыны й піва, ды сякая-такая зброя – што яшчэ трэба мужчыне?

– Ягоны ганчар, – сказаў Вярхоўны Жрэц, – ягоныя музыкі, ягоны кухар, півавар, ювелір...

Вялікі Гаспадар ухапіў Хлуса за вуха:

- І ягоны Хлус.

Хлус заскавытаў так, што ўсе астатнія адразу зьнямелі. Вярхоўны Жрэц паляпаў Хлуса па плячы:

- Супакойся, шаноўны!

Бог быў у добрым гуморы. Шырока ўсьміхаючыся, ён паглядзеў на Хлуса.

- Што за лухта? Мне без цябе не абысьціся!

Хлус пранізьліва закрычаў. Падхапіўшыся на ногі, ён шалёна азіраўся. І раптам задаў лататы праз залу, нырнуў за сьпіны музыкаў, сарваў засло-ну. Падбеглі воі, пачалася бойка, пасыпаліся ўдары. Пачулася каманда. Хлус залемантаваў зноў:

- Не!

Бойка заціхала ў калідоры. Да бяседнікаў яшчэ раз даляцеў, ужо ня так гучна, крык Хлуса, поўны жаху й абурэньня:

- Ідыёты! Ня можаце абысьціся лялькамі?!

Ніхто не варушыўся. Усе твары ў зале заліваў сорам. Цёмная пляма на месцы сарванай заслоны паходзіла на брудную рану ў тканцы самога жыцьця. Нарэшце маўчаньне перарваў Вярхоўны Жрэц:

- Больш ня будзе стомы.

Вялікі Гаспадар хігнуў галавою:

- І я зраблю так, каб рака паднялася, абяцаю.

За сталамі пачалі сьмяяцца і плакаць.

– Даруй свайму Хлусу, Вялікі Гаспадар, – скрозь зубы сказаў Вярхоўны Жрэц. – Ён не ў сабе. Але ты не застанешся без яго.

Бяседнікі ад сталоў пачалі пасоўвацца бліжэй да Вялікага Гаспадара. Яны плакалі, сьмяяліся, працягвалі да яго рукі. Той змахнуў з вачэй сьлязу:

- Дарагія родзічы! Дзеці мае!

- Прынесьці Ключ Вялікаму Гаспадару! – выгукнуў Вярхоўны Жрэц.

Госьці разбіліся на дзьве групы, утварыўшы ў сярэдзіне праход. З цемры на месцы сарванай заслоны зьявілася маленькая старая жанчына пад вэлю-мам, марудна падышла, трымаючы ў руках кэфаль. Яна перадала яго Богу,

павярнулася і зьнікла ў ценю. Вялікі Гаспадар ўзбуджана засьмяяўся. Абедзь-вюма рукамі ён высока ўзьняў кэфаль:

– Каб Ёсьць застыла!

Закінуўшы галаву, ён піў і піў. Бяседнікі пачалі ціхенька танчыць, нягучна шоргаючы нагамі, прыглушана пляскаючы ў далоні. А ў танцы, ківаючы галавамі й пабліскваючы вачыма, яны запяялі й песьню:

Рака напоўнілася да краёў,
Раскрылася блакітная кветка, і Ёсьць спынілася.

Вялікі Гаспадар лёг на канапу й заплюшчыў вочы. Вярхоўны Жрэц нахіліўся над ім, паправіў цела, зьвёў калені, прыгладзіў памятую вопратку. Падхапіўшы рытм танцу, зайгралі музыкі. Танец паскараўся, Бог усміхаўся ў сьне. Вярхоўны Жрэц склаў яму рукі на грудзях, так што заставалася толькі дадаць жазло і цэп. Ён памацаў пульс на левым запясыці заснулага, паднёс вуха да грудзей, паслухаў дыханьне. Падняўся, падышоў да края канапы, выняў з-пад галавы падушку.

– Рака паднялася й не апусьціцца, – гучаў сьпеў. – Хай Ёсьць доўжыцца вечно!

Танцоры стваралі складаны малюнак, які паступова распадаўся на паасобныя колы. Агонь лямпаў дрыжэў ад подыху гарачага паветра. Праёмы дзьвярэй запоўніліся служкамі ды воямі. Мужчынскія строі і празрыстыя сукні жанчынаў прыліпалі да клубоў.

Вярхоўны Жрэц стаў за канапай, павярнуўся да танцораў, узьняў рукі. Танец спыніўся, музыкі адзін за адным заціхлі. Ён зрабіў знак, і праз залу, поўную людзей, да яго пасунуліся воі й тыя, хто ачысьціўся. Яны атачылі канапу, лёгка яе ўзьнялі, пранесьлі праз залу і пайшлі з ёю далей, углыб Вялікага Дому з ягоньмі таемствамі.

Госьці ціха, не азіраючыся, разыходзіліся. У бяседнай зале застаўся адзін Вярхоўны Жрэц. Ён ня рухаўся з месца, глядзеў на агонь лямпаў і ледзь заўважна ўсміхаўся. Нарэшце і ён пайшоў спаць.

Ня спалі толькі ў адной частцы Вялікага Дому – на верхняй тэрасе, што выходзіла на далёкую раку. Тут моўчкі схілілася купка жанчынаў, гледзячы на распасьцёртую дзяўчыну. Валасы раскідаліся, аголенае цела прыкрытае адным тонкім покрывам. Напятая кожная цягліца. Макіяж размазаўся, рука, на якой ляжала галава, сутаргава сьціскалася ў кулак. Ён страсянаўся з кожным енкам. Другая рука раз-пораз спаўзала на падлогу, біла па ёй, а з раскрытых вуснаў зьлятаў працяглы стогн, падобны да дзіцячага плачу. Калі плач суняўся, яна яшчэ доўгі час гучна ўцягвала ў сябе паветра, уздрыгвала ад ікаўкі, мармытала ў цішу:

– О, які сорам! Які пькельны сорам!

Калі на загад Заснулага разьлілася рака, то гэтая чаканая падзея засьпела зьнянацку адно тых, каго найбольш датычыла. Як толькі ледзь заўважны прырост вады перайшоў нарэшце ў лёгкі плёскат, журавы і фламінга сталі, няўпэўнена пераступаючы з нагі на нагу, узмахваць крыламі ды пранізьліва крычаць. За першымі хвалямі ўсе наступныя сустракаў ужо радасны птушыны гоман. Прыток жыцьця іх узбадзёрыў, надаў жвавасьці. Яны білі дзюбамі, пілі вялікімі глыткамі, нібыта баяліся не пасьпець за вадою, якая, апладніўшы ссохлы глей, давала жыцьцё ўсялякаму прыдатнаму для ежы стварэньню. Не пасьпела рака падступіць да іржышча, як разам з паводкаю аб'явіліся цэлыя флатыліі качак. Сокалы ды кані, звычайна абьякавыя да таго, што робіцца на палатках, цяпер чародамі віселі ўздоўж краю вады. Землярыйкі й мышы-палёўкі, зьмеі ды чарвякі, ня здольныя прадчуваць паводку, у паніцы памкну-

ліся да ўзвышшаў, атрымаўшы жорсткі ўрок, які, аднак, ўсё роўна нічому іх не навучыць. Але людзі ведалі, чаму разьліваецца рака, ведалі, што вада нясе адчуваньне прыемнага цяжару ў страўніку, і таму поўніліся радасьцю ды любоўю да Заснулага. У прахалодны час яны сьпявалі ды танчылі, а ў сьпёку, ня маючы чаго рабіць, сядзелі ў ценю й назіралі, як падымаецца вада. Калі прыцемкі вызвалілі іх з-пад бязьлітаснай улады сонца, яны йшлі туды, дзе рака на адну-дзьве цалі заліла цьвёрдую, як камень, зямлю, плёскалі па вадзе ступакамі, нават нахіляліся й абліваліся. Тыя, хто заходзіў глыбей, каб дайсьці да мяжы свайго поля й ахапіць вокам знаёмыя мясьціны, адчувалі пад нагамі яшчэ тонкі слой склізістага наносу, таўкліся, размазвалі яго з радаснай усьмешкай.

Калі вада дайшла да Засечкі Шчодрэга Ураджаю – калі паселішчы так доўга выспамі стаялі пасярод ракі, што малыя дзеткі думалі: вось жа зьне-рухомела Ёсьць, – тады незаўважна наблізіўся дзень абуджэньня. Раніца нічым не адрозьнівалася ад любой іншай: на досьвітку зьяніва зьмянілася чырваньню, тая – зьзяньнем золата, яно – блакітам. Але людзі, пачуўшы плач флейтаў, вясёла сьмяяліся, бо ён прыпаў акурат на той час, калі рака паднялася да Засечкі Шчодрэга Ураджаю: «Сённяя Заснулы абудзіцца ў адвечным Ёсьць і прымусіць ваду адступіць».

Людзі сачылі за тым, што адбываецца са стрэх ды тлумачылі ўсё дзецям. Зранку вылі флейты й білі барабаны, апоўдні ж, калі сонца заліло сваімі яркімі промямі раку, а тая ў адказ узьнесла ўгору струменьчыкі пары, на вузкай стужцы сухой зямлі паміж камяніскамі й вадою зьявілася працэсія. На чале яе на насілках, якія неслі васьмёра дзеццокоў, ляжаў сам Заснулы. Яго спавілі з ног да галавы й багата прыбралі, складзеньня на грудзях рукі трымалі жазло і цэп. У шматколёрным убора пераважалі золата й сінэдзь. Нават здалёк было відаць, як вытыркалася на фоне дрогкіх камяніскаў яго барада. За ім у танцы рухаліся жанчыны з доўгімі валасамі. У кожнай у руках – сістры, яны гукалі, спрабуючы яго абудзіць. Іншыя жанчыны лямантавалі, рэзалі сябе нажамамі. За імі йшлі тыя, хто ачысьціўся, і Ягонья блізкія, а за імі, трымаючыся за рукі, ланцужком цягнуўся яшчэ адзін гурток людзей: мужчынаў і жанчынаў. Заснулы рушыў зусім павольна. Яго праводзіла доўгая, марудная працэсія, то адставала, то дадала хады па грэблі ўздоўж вады. Шмат якія жыхары паселішчаў, прыцягнутыя любоўю, зьмяшанай зь цікаўнасьцю, злазілі са стрэхаў і па вадзе падыходзілі бліжэй. Стоячы ў вадзе, яны глядзелі шырока расплюшчанымі, як у дзяцей, вачыма, гукалі Заснулага, але ён яшчэ не абудзіўся, бо тыя, хто ачысьціўся, прарабілі з ім яшчэ ня ўсё, што належыць. Людзі спыняліся – па вадзе яны не маглі не адставаць нават ад такога нетаропкага падарожніка – і віталі кожную групу ў працэсіі.

Толькі на адную яны глядзелі моўчкі, ня ў стане даць веры сваім вачам. У самым хвасьце, на некаторай адлегласьці ад працэсіі, каманда вояў вяла Хлуса, які спрабаваў вырвацца. У яго на шыі, як і ў тых, якія йшлі ланцужком, быў каўнер з адзнакай Вялікага Гаспадара. Калі ў яго зрэчас атрымлівалася вызваліць руку, ён адразу спрабаваў яго сарваць. Больш за тое, ён то крычаў, то лямантаваў, то енчыў і ўсячасна вырываўся ад вояў – тым даводзілася нялёгка, бо нельга было рабіць яму шкоды. Здавалася, ён сам вась-вась нешта над сабою ўчыніць, бо нават пена выступала ля роту. Воклічы Хлуса даносіліся ледзь не да галавы працэсіі:

– Не, кажу вам! Я не жадаю жыцьця! Не!

Апошні ў ланцужку азірнуўся на яго, потым павярнуўся да жанчыны, што йшла перад ім:

– Я ніколі не разумеў: і што Вялікі Гаспадар у ім знайшоў?

Тыя, хто стаяў у вадзе, выйшлі на грэблю, пасьпяшаліся за працэсіяй і Хлусам. Палоска зямлі пашырылася, працэсія спынілася, разьбіўшыся на паасобныя купкі. Вакол іх сабраўся натоўп.

Перад імі ляжала нізкае, доўгае збудаваньне, якое абягаў кагадзе Вялікі Гаспадар з Хлусам. Цяпер да збудаваньня вёў праход, аточаны з абодвух бакоў каменнымі камлыгамі; сонца не трапляла ў больш аддаленую частку, тая ляжала ў глыбокім ценю. Праём, каб увайсці, быў шырынёю з палову праходу; збоку ад праёму на ўзроўні вачэй – шчыліна. Тыя, хто йшоў у першых шэрагах, маглі яе бачыць, але й тыя, хто йшоў задалёка ці нічога ня бачыў за плячыма іншых, ведалі пра шчыліну і пра тое, хто з яе пазірае.

Заснулага пранесьлі праз праход, зьнялі з насілак і паставілі на ногі, тварам да небакраю. Людзі памкнуліся наперад, але пабачылі, што ён яшчэ сьпіць, бо вочы ў яго заплюшчаныя. Тут са сваімі прыладамі, узброеныя магутнымі словамі, да яго наблізіліся тыя, хто ачысьціўся, і нарэшце ён расплюшчыў вочы, а адзін з тых, хто ачысьціўся, адкінуў прэч глей, які іх быў закрываў. Так Заснулы прачнуўся – Вялікі Гаспадар стаяў і глядзеў паўз сваю радзіну са свайго застылага Ёсьць, жывы, моцны, здаровы. Потым Вярхоўны Жрэц (бо, акрамя ўсяго астатняга, ён быў з тых, хто ачысьціўся) выканаў сваю місію. Ён абярнуўся ў леапарда, падпярэзаўся, узняў невялікую цяслу з крамянёвым лязом і ўвагнаў яго ў драўляны рот. Павярнуў ім, як рычагом, і хто стаяў побач, пачуў храбусьценне, быццам трэснула ў агні галінка. Калі Вярхоўны Жрэц адышоўся, ўсе пабачылі, як Вялікі Гаспадар прамаўляе ў сваім адвечным Ёсьць, бо рот у яго раскрыўся. Пачаліся танцы й сьпевы, але сярод агульнай весялосьці шмат хто змахваў сьлязу ад думкі пра няўлоўнасьць іхнага ўласнага Ёсьць, зьменлівага, як цень. Воі разам з тымі, хто ачысьціўся, вынеслі Вялікага Гаспадара з праходу на дах збудаваньня, у якім зрабілі шырокую адтуліну, зьняўшы некалькі дыхтоўных цяжкіх бярвеньняў. Вялікага Гаспадара спусьцілі ў сярэдзіну. Воі, што стаялі вакол адтуліны ў даху, бачылі, як Бога паклалі ў каменную скрыню, усклалі зверху вэчка, замкнулі. Тады тыя, хто ачысьціўся, вылезлі наверх, пакінуўшы Бога ў залах, поўных пітва ды ежы, зброі ды дзічыны.

Яны стаялі й пазіралі, як воі кладуць на месца бярвеньні, як з дапамогай падважніка накрываюць дах вялізнымі камлыгамі. З каменным Блізьнюком Вялікага Гаспадара, які стаяў у цямрэчы побач са шчылінай, прарабілі тое ж, што і з ім самім. Толькі Вярхоўны Жрэц ня стаў раскрываць цяслоў яго каменныя вусны, а проста да іх дакрануўся. А вочы Блізьнюка ўжо былі расплюшчаныя і глядзелі праз шчыліну.

Тады наперад выйшлі тыя, хто трымаўся за рукі, і ўзялі кожны хто што меўся несці. Яны рушылі праз два шэрагі тых, хто ачысьціўся: камячос – са сваім сьвердзелам, цясьляр – з цяслоў і долатам, пекар – з рошчынай, півавар – з хмелем, жанчыны – у прыгожых сукнях, пад макіяжам, музыкі – з інструментамі ў руках. Ступаючы ў праход, яны сьмяяліся ды перагаворваліся, і кожны з гонарам і захапленьнем прымаў свой келіх з напоем. І толькі Хлус супраціўляўся. Цяпер яго крыкі гучалі яшчэ больш пранізліва. Вярхоўны Жрэц спрабаваў яго супакоіць, называў яго хворым, счараваным, але Хлус ня слухаў:

– Калі вы гэта зробіце, я больш ніколі нічога яму не распавяду. *Ніколі!*

Танец спыніўся. Тыя, хто спадобіўся вялікай ласкі, прыгаламшана азі-

раліся назад. Вярхоўны Жрэц з размаху даў Хлусу поўху. Той на імгненне сьціх і, уцягнуўшы паветра, сутаргава схалануўся.

– Супакойся, Хлус, супакойся. Так. Цяпер скажы, чаму ты адмаўляешся ад вечнага жыцьця?

І тады Хлус прамовіў страшныя, блюзьнерскія словы, прамовіў такое, ад чаго раскалоўся сьвет. Ён перастаў пацягваць носам, крыху памаўчаў. Потым таргануўся ўсім целам, так што воі, якія яго трымалі, ледзь ня страцілі раўнавагі. Апоўз на зямлю, працяў Вярхоўнага Жраца разьёшаным позіркам і з усяе моцы пракрычаў:

– *Таму што гэтае жыцьцё – добрае!*

Ад гэтых словаў усё зьнямела. Танцоры зьнерухомелі. Было чуваць толькі частае дыханьне Хлуса. Яго атачыла кола здзіўленых, поўных пагарды твараў. Раптам, нібыта адчуўшы, што гэтая хваля пагарды кідае яго да Бога, Хлус распачна пачаў вырывацца. Вярхоўны Жрэц узяў руку. Хлус заціх, утаропіўся ў яе, нібы яна трымала яго жыцьцё. Вярхоўны Жрэц загаварыў ціха, спакойна, як лекар, што тлумачыць праявы хваробы:

– Ніхто ніколі не адмаўляўся ад ласкі Вялікага Гаспадара. Але гэты чалавек – нячысты, ён мусіць ачысьціцца. У яму яго!

Як толькі Хлус адчуў, што воі павярнуліся, то ўпаў і распасьцёрся б на пяску, калі б яго моцна, нібы прывязанага вярхоўкамі, не трымалі за рукі. Воі пакрочылі назад, цягнуць за сабой Хлуса. У таго боўталася галава, рот так і застаўся раскрытым. Натоп моўчкі глядзеў, як Хлуса цягнуць па грэблі, пакуль ўрэшце ён ня зьнік на даляглядзе.

Потым людзі, зьяднанья яшчэ мацней гэтым надзвычайным здарэньнем, павярнуліся да праходу. Тыя, хто чакаў там з прыладамі й келіхамі, засьпявалі й рушылі наперад. Кожнага, хто заходзіў у сярэдзіну, было ўжо не відаць і не чуваць, сьпеў згасаў па меры таго, як зьнікаў перад праёмам гурток абраных. Калі іх засталася толькі двое, сьпеў ледзь даносіўся вонкі. Вось ўсяго адзін, васьм ужо нікога. Натоп напружана ўслухоўваўся, памкнуўшыся наперад і выцягваючы шыі. Цяжка разабраць, ці лунаў яшчэ ў паветры адгалосак, ці ўжо разьвьяўся, пакінуўшы па сабе адно згадку. Нарэшце ўсталявалася поўная ціша. Смутах ахаліў тых, хто застаўся сам-насам са сваім Ёсьцём. Ён апаноўваў паволі, як паволі згасаў сьпеў, але быў гэтакі ж выразны, як моўча. Смутах зыходзіў ад самай зямлі. Жанчыны залямантавалі, сталі біць сябе ў грудзі, ірваць на сабе валасы; мужчыны вылі, як зьвяры ў пастцы. Журба не закранула толькі тых, хто ачысьціўся. Яны ўзялі ежу, пітво, агонь, замкнулі ўваход магутнымі словамі, прынеслі ў ахвяру каля шчыліны ежу й пітво і зьвярнуліся да таго, хто не міргаючы глядзеў на іх зь цямрэчы. Потым выйшлі з праходу і разам з Вярхоўным Жрацом рушылі назад па грэблі. Натоп разыходзіўся, ступаючы па зямлі й па вадзе. Засталіся толькі воі. Яны ўзяліся засьпаць праход камянямі і пяском.

Царэвіч мусіў навучацца позы бога. Вярхоўны Жрэц забраў яго ад нянек, пасадзіў у крэсла. Зьвёўшы разам ногі й калені, выпнуўшы грудзі, узяўшы падбародзьдзе, ён сядзеў у прыцемку бяседнай залы і шырока расплюшчанымі вачыма ўзіраўся ў нішто. Апрануты ва ўрачыстыя строі дзіцячага памеру, ён трымаў перад сабой жазло і цэп. Яму згалілі апошнюю пасмачку валасоў, і галава пад шчыльна прылеглым парьком была гладкая, як камень. Да парька прымацавалі высокую карону, да падбародзьдзя прыклеілі бараду. Ён спраба-

ваў дыхаць незаўважна і не міргаць. Між тым прыцемкі расьсейваліся, і на вачах ў яго ад напругі выступілі сьлёзы.

Вярхоўны Жрэц раз за разам абыходзіў вакол царэвіча. У зале чуўся толькі адзін гук – шоргат вопраткі Вярхоўнага.

– Добра, – прамовіў ён. – Вельмі добра.

Па коле – зноў і зноў. У царэвіча з затуманенага вока па шчацэ пакацілася сьляза. Ён ня вытрываў і адчайна заміргаў.

– Ну вось, – сказаў Вярхоўны Жрэц. – Так добра атрымлівалася, а ты ўзяў і ўсё сапсаваў. Не заплюшчвай вачэй, і сьлёзы пальюцца самі, людзі іх пабачаць. Не міргай.

– Я не магу не міргаць! Усе людзі міргаюць!

– Але ты ня як «усе людзі», – Вярхоўны Жрэц раззлаваўся. – Ты будзеш Богам, Вялікім Гаспадаром, узьведзеным на трон, каб валадарыць краінай. У адной руцэ ён трымае ўладу, а ў другой – клопат.

– Яны пабачаць, што я плачу!

– Так і трэба. У гэтым – вялікая боская ісьціна. Няўжо ты мяркуеш, што хоць які бог, гледзячы на сьвет, зможа ўтрымацца ад сьлёз?

– Ад сьлёз ня зможа ўтрымацца і хоць які чалавек, – пахмура сказаў царэвіч, – калі ня будзе міргаць і выціраць вочы.

– «Хоць які чалавек» міргнуў бы ці выцер вочы, – запырэчыў Вярхоўны Жрэц. – Вось у чым розьніца.

Царэвіч зноў утаропіўся ў прыцемак. Ён бачыў, як пасьвятлеў шырокі праэтакутнік уваходу з таго боку залы, і ведаў, што па калідоры да яго падбіраецца сонца. Гэта было невыносна. Ён заплюшчыў вочы, апусціў галаву. Жазло і цэп са званам упалі яму на калені. Вярхоўны Жрэц спыніўся.

– Няўжо зноўку?!

– Я не магу. Трымаць неба... валтузацца на сястры... глядзець не міргаючы... падымаць раку...

Вярхоўны Жрэц пляснуў кулаком у далонь другой рукі. На імгненьне здалося, што ён выбухне гневам. Але стары авалодаў сабою, схіліў галаву, пракаўтнуў, набраў поўныя грудзі паветра:

– Паслухай, дзіця. Ты не разумеш, у якой мы небясьпецы, як мала ў нас часу... Сястра твая замкнулася, нікога не жадае бачыць, рака ўздываецца...

Ён нахіліўся і пранікнёна паглядзеў у вочы царэвічу:

– Ты *мусіш!* Усё будзе добра. Я абяцаю. Ну, паспрабуй яшчэ раз.

Царэвіч яшчэ раз прыняў позу бога. Вярхоўны Жрэц колькі часу назіраў за ім.

– Вось так лепей. А зараз мне трэба сустрэцца з тваёй сястрой. Абавязкова! Таму я пакіну цябе тут. Заставайся на месцы, пакуль сонца ня пройдзе ад аднаго боку ўваходу да другога.

Вярхоўны Жрэц выцягнуўся, узяў руку, прыклаў яе да калена, зрабіў тры крокі назад, павярнуўся і пасьпешліва пайшоў прэч.

Калі заціх шоргат строяў Вярхоўнага, царэвіч з шумам выдыхнуў, разняволіўся ў крэсьле, заплюшчыў вочы. Падняўшы танклявую ручку, не абцёр ёю твар, а толькі размазаў пот. Перасеў, бо ад прымацаванага хваста надта балеў лядашчы азадак. Паклаў жазло і цэп на падлогу побач з крэслам. Азірнуўся ў бок уваходу – і сарваў з галавы карону, так што разам з ёю зляцеў парык ды адарвалася вузкая палоска барады. Усё гэта ён кінуў зверху на жазло і цэп. Потым паныла сеў, нахіліўся, паклаў локці на калені, абалёр-

ся падбароддзем на далоні. Тонкі праменьчык сьвятла на кафлі біў у вочы, царэвіч іх прымружыў. Праменьчык разросься ў бліскучую пляму.

Хлапчук выпрастаўся ў крэсьле, потым устаў і неспакойна захадзіў туды-сюды па вялізнай зале. Раз-пораз ён пазіраў на сьцены. Адтуль бяз сьлёз у вачах глядзелі птушкагаловыя, сабакагаловыя постаці. Нарэшце ён спыніўся пасярод залы, плячыма да сонца. Марудна ўзьняў галаву, сузіраючы змрочныя бэлькі ды цяжкія да жудасьці кроквы. І раптам ногі панесьлі яго прэч, нібыта бэлькі пагражалі зваліцца яму на галаву.

Ён ціхенька падышоў да ўваходу і зазірнуў у калідор. З аднаго боку да сьцяны прытуліўся ахоўнік. Царэвіч як мог расправіў плечы і цвёрдым крокам рушыў да яго. Той прагнуўся і прывітальна ўзьняў дзіду. Царэвіч, не зважаючы на яго, абагнуў кут. Пакорліва прыціснулася да сьцяны, каб даць яму дарогу, нейкае дзяўчо. Ён прайшоў праз увесь Вялікі Дом, не зьвяртаючы ні на кога ўвагі, і выйшаў на задні двор, дзе чуліся прыглушаныя гукі з кухні. Прамінуў і кухню з заснулымі кухарамі ды іх памочнікамі, якія драілі посуд ці прыглядалі, як на ражнах пад адкрытым небам паціху смажыліся гусі. Вёсьнічкі, за якімі адкрываўся шлях да камяніскаў, у пустэльнію, былі незачыненыя. Ён набраў поўныя грудзі паветра, як быццам зьбіраўся даць нырца, сьціснуў кулакі – і выйшаў вонкі.

За вёсьнічкамі царэвіч спыніўся ў ценю сьцяны й уважліва агледзеў камяніскі, пясчанік, скалы на фоне неба. Паўсюль – лютая варажнеча ды голая, выпаленая зямля. Самае лепшае – цень пальмаў каля ракі. Але схавацца было дзе, і ён стаў прабірацца наперад, па магчымасьці трымаючыся ў ценю скалаў. Па дарозе ён паўтараў сабе пад нос:

– Хай яна яго трымае! Яна можа!

Царэвіч плакаў. Спатькаючыся, ён даплёўся да вялікага каменю і, прыгнуўшыся, вызірнуў з-за яго. Тут хтосьці быў. На каменным узвышкі стаяў на каленях чалавек, яго профіль вымалёўваўся на фоне скалаў. Галава схілілася, быццам сонца наскрозь працяла яго сваімі промнямі.

Незнаёмец прыўстаў, пачаў неяк завучана перабіраць рукамі, і раптам царэвіч зразумеў, што той выцягвае з зямлі вярхоўку. Амаль адразу ў яго пад рукамі зьявілася колькі кубкаў ды талерак – мабыць, яны былі ў тонкай, таму й незаўважнай сетцы. Чалавек падняўся на ногі, пагардліва рагатнуў ды сплюнуў. Узьняўшы ў рукі камень, пагразіў ім зямлі, разы два замахнуўся, а потым – такі з усяе моцы шпурнуў. Зямля адказала крыкам. Чалавек павярнуўся і з рогатам пайшоў прэч, размахваючы сеткай з посудам. Царэвіч за сваім камянём увесь сьцяўся ў камячок, трымцеў, услухоўваючыся ў крокі. Ён яшчэ доўга ня мог суняцца, нават пасья таго, як за незнаёмцам на заднім двары Вялікага Дому грукнулі вёсьнічкі.

Царэвіч падняўся, прыкрыў абедзьвюма рукамі ад сонца вочы і падышоў бліжэй. Сонца падала на ягоную голеную галаву, адбівалася ад камянеў. Гледзячы толькі адным вокам, тым, якое лепш бачыла, ён узлез на ўзвышак. Найперш яго ўразіў пах, потым – мухі. Яны так і раіліся. З кожным царэвічавым крокам іх гуд гучнеў, неўзабаве яны яго заўважылі.

Хлопчык апынуўся на краі ямы. Усю яе, да самага дна, залівала сонечнае сьвятло, і толькі з аднаго боку было крыху ценю. Відавочна, мухі ўпадабалі яму, яны кружылі ў паветры, сядалі на адкіды, на косткі ды гнілую плоць, на склізкую садавіну ды запэцканыя камяні. У куце пад сонцам, прытуліўшыся галавой да камяня, ляжаў сьляпец. Ад усіх астатніх ягоньня косткі адрозьніваліся адно тым, што іх яшчэ абцягвала скура. Ён быў вельмі брудны,

з разяўленага роту высоўваўся язык, які ледзь ня ўвесь абсели мухі. Як толькі царэвіч пазнаў сляпца, той, не варушачы ні вуснамі, ні языком, выдаў ледзь чутны гук:

– Кхек.

Каля цэнтру ямы, на маленькім вызваленым ад адкідаў лапіку, стаяў на каленях чалавек. Разгледзеўшы яго, царэвіч закрычаў:

– Хлус!

Але Хлус не адгукнуўся. Ён піў. Абедзьвюма рукамі трымаў місу з вадой і, апусціўшы ў яе галаву, зацята сёрбаў, сёрбаў гучней, чым кхекаў стары і чым гулі мухі. Нарэшце ён узняў місу і закінуў галаву, каб выпіць апошняю кроплю. Цяпер ягонья вочы глядзелі вышэй краю місы. Хлус заўважыў, што хтосьці стаіць над ямай, і адхінуўся ўбок, як быццам ад удару.

– Ня трэба!

– Хлус, дарагі! Гэта я!

Перасьцярожліва засланіўшыся рукой, Хлус узняў вочы ўгору. Брудны твар быў увесь у вадырах ды сьвежых крываваых ранах, гэтакімі ж чырвонымі ад запаленьня зрабіліся вочы.

– Царэвіч?

– Дапамажы мне!

Хлус ад здзіўленьня падаўся назад, трапіў нагамі ў адкіды. Потым заскавытаў:

– Дапамагчы? Табе? Табе не патрэбная дапамога. Хто б дапамог мне?

– Я зьбег.

– Я мрою. Я трызню. Яны казалі, я звар’яцеў, і вось на табе...

– Я не хачу вяртацца.

Хлус склаў абедзьве далоні брылём і скоса паглядзеў угору:

– Гэта сапраўды ты?

– З мяне хочучь зрабіць бога.

У словах Хлуса загучаў адчайны імпэт распачы:

– Выцягни мяне адсюль! Твая сястра... скажы, каб яна дапамагла!

– Яна нікога не жадае бачыць, – адказаў царэвіч. – Да таго ж, я вырашыў зьбегчы. Мы маглі б пайсьці разам.

Хлус замёр.

– Ты? Зьбегчы?

– Мы маглі б пайсьці жыць туды, дзе халодна.

– Вось так проста! – пакпіў з яго Хлус. – Ды ты ня ведаеш, пра што кажаш!

– Але ж я дайшоў дасюль адзін.

Хлус рагатнуў:

– Мы б спусьціліся па рацэ, потым плылі б па моры, ішлі б па зямлі, потым зноў па моры...

– Так-так!

– Цябе калі-небудзь абменьвалі на лодку цыбулі?

– Вядома, не!

– Альбо, можа, цябе калі-небудзь мацаў сірыец, каб паглядзець, ці ты ўжо састарыўся, каб быць еўнухам?

– Што такое «сірыец»?

– Нас ізноў прадалі б у рабства...

Хлус спыніўся, аблізаў патрэсканыя вусны, павольна абвёў вачыма яму, затым падняў вочы на царэвіча:

– Бадай, за цябе дадуць паўлодкі, адно што ты ня надта дужы ды ня надта прыгожы, праўда?

– Я хлопчык. Дзяўчынкай я быў бы прыгожым. І мне ня трэба было б уздымаць раку ці...

– Гэтыя бранзалеты, – задумліва сказаў Хлус, – яны ўвойдуць у кошт. З цябе могуць зрабіць еўнуха.

– Лепш бы дзяўчынку, – крыху сарамліва адказаў царэвіч. – Як ты думаеш, гэта магчыма?

Па выразе пакрытага пылам твару было відаць, што Хлус усё ўзважвае і пралічвае.

– Так. Выцягні мяне адсюль – і...

– Значыць, мы ідзем? Сапраўды?

– Так. Зараз слухай...

– Кхек.

– Чаму ён так робіць?

– Ён памірае, – адказаў Хлус. – Гэта цягнецца доўга.

– Як ён зламаў кій?

– Я спрабаваў выбрацца па ім з ямы, але ён зламаўся. Я стаяў на плячах у старога, і ён упаў.

– Па-мойму, ён сасьмяг.

– Вядома, сасьмяг, – нецярпліва адказаў Хлус. – Таму ён і памірае.

– Тады чаму ён застаўся без вады?

– Таму што яна патрэбная мне! – пракрычаў Хлус. – Яшчэ бязглуздыя пытаньні ёсьць? Мы марнуем час!

– І ўсё роўна...

– Паслухай, хто-небудзь бачыў, як ты сюды йшоў?

– Не.

– Ты можаш падкупіць людзей?

– Вярхоўны Жрэц даведаецца. Ён усё ведае.

– Ты замалы – драбіны не прыцягнеш. Але вярхоўку... Яе можна абвязаць вакол каменю і спусьціць канец сюды.

Царэвіч запляскаў у ладкі.

– Так, так, так!

– Твая сястра... У яе вярхоўкі ня будзе... З усіх цёмных, безгаловых, галавакружных, прыўкрасных... Ты змог бы знайсці вярхоўку?

Ад шчаслівага ўзрушэння царэвіч пусьціўся б у скокі, ня стой ён гэтак блізка ад ямы.

– Знайду! – выгукнуў ён. – Буду шукаць!

– І яшчэ. Ты маеш іншыя каштоўнасьці, акрамя тых, што на табе?

– Вядома.

– Вазьмі іх.

– Так, так!

– Вярхоўка. Каштоўнасьці. Калі сьціямнее. Клянешся?

– Клянуся! Хлус, дарагі!

– Тады давай. Гэта мой... гэта наш адзіны шанец.

Царэвіч павярнуўся і пайшоў ад ямы, але праз некалькі крокаў згадаў, што трэба хавацца, і прыгнуўся ў ценю камянёў. Аднак каля вяснічак на заднім двары ня біла бібікі, як зазвычай, варта. Увогуле не было нікога відаць, вяснічкі былі зачыненыя. Ён вырашыў прабірацца да ценю пальмаў, да залітых палеткаў, каб потым, ступаючы па вадзе, абысьці Вялікі Дом і выйсьці да

галоўнай брамы. Але там, дзе пачыналіся палі, ён натыкнуўся на двух голых хлапчукоў, якія гуляліся з трысьняговай лодачкай. Ён загадаў ім паказаць дарогу да галоўнай брамы, і яны імгненна падпарадкаваліся, у багавейным жаху перад яго бранзалетамі, упрыгожаньнем на грудзях, сандалямі, Боскім Хвастом і плісаваным адзеньнем. Царэвіч прайшоў праз пляц і скіраваўся адразу да сваіх пакояў, перарваў дзённы сон нянек, і паколькі ён быў ужо амаль што бог, тыя з лёгкасьцю падпарадкаваліся ягонай толькі што ўзьніклай волі. Каштоўнасьці, яму патрэбныя каштоўнасьці, шмат каштоўнасьцяў. А калі нянькі адважыліся запытацца, навошта яны яму, ён зірнуў на іх – і яны вокамгненна выйшлі прэч. Нарэшце перад ім паклалі безьліч каштоўных камянёў. Дзіўна прыемны гэта быў занятак – абвешвацца ўпрыгожаньнямі, покуль яны не пачалі пазвоньваць ды пабрынькваць ад кожнага руху.

З вяроўкай усё было ня так проста. Падобна да таго, што ў Вялікім ДOME бракавала вярвак. Не, яны былі ў калодзежах пры кухні, але залішне доўгія, ды, бадай, іх не дастаць. Вяроўкамі замацоўваліся і мачты перад галоўнай брамай, на якіх абвісьлі сьцягі. Царэвіч, крыху разгубіўшыся, сядзеў у куце і пад пазвоньваньне ўпрыгожаньняў разважаў, што рабіць. Нарэшце ён зразумеў адное: вяроўкі яму не знайсці. Служкі, да якіх ён зьвяртаўся, кланяліся, цішком выходзілі і не вярталіся. Ён глыбока ўздыхнуў і задрыжаў. Каб здабыць вяроўку, трэба йсьці толькі да аднаго чалавека – таго, які ўсё ведае. Ён марудна, з пабрынькваньнем узняўся на ногі.

111

Балкон высокай тэрасы ваходзіў на ўзбуджаную раку. Над ім нацягнулі намёт – яго тканіна як застыла ў мёртвым паветры. У цені намёту сядзела, не адводзячы вачэй ад вады, Прыўкрасная Кветка. Яна зьмянілася, нават здрабнела. Доўгія валасы падстрыглі: цяпер яны не даходзілі да плячэй, а спераду закрывалі лоб. На галаве ў яе быў залаты абруч, па цэнтры якога ўздымалася галава кобры з тапазавымі вачыма. Але сама дзяўчына схуднела і з твару, і з паставы. Адзіны макіяж – цёмны малахіт на павеках, які матавым фонам адцяняў вейкі. Яна змрочна глядзела на ваду; калі б хтось мог чытаць выраз яе твару, то заўважыў бы сорам, схаваны пад зьнешняй бессаромнасьцю.

Перад Прыўкраснай Кветкай стаяў Вярхоўны Жрэц. Ён абапіраўся падбароддзем на правую далонь, а левай рукой падтрымліваў правы локаць. Ён па-ранейшаму ўсьміхаўся, але ўжо напружанай усьмешкай.

Прыўкрасная Кветка схіліла галаву й апусьціла вочы долу.

– Бачыш – я не змагла. Я ведаю, Ён злуецца на мяне. Я толькі пра гэтае й думаю.

– І на мяне таксама. На нас ўсіх.

– Я ніколі, ніколі сабе не дарую.

Вярхоўны Жрэц здрыгануўся. Усьмешка перакрывілася.

– Магчыма, ні ў кога з нас ня будзе часу.

Прыўкрасная Кветка прыгаломшана ўзьняла вочы. Грудзі яе падымаліся й апускаліся.

– Ты хочаш сказаць, ён усіх нас патопіць?

– Вельмі верагодна. Таму я й адважыўся патурбаваць цябе сваёй прысутнасьцю. Я казаў, што часу мала. Аднак жа мы, адказныя за народ, мусім

зрабіць усё магчымае. Ведаеш, Прыўкрасная Кветка – у гэтых надзвычайных абставінах можна мне называць цябе Прыўкраснай Кветкай?

– Як заўгодна.

– Ведаеш, што адрознівае чалавека ад астатніх стварэнняў?

– Ня ведаю.

– Здольнасьць бачыць факты... і рабіць высновы.

Ён захадзіў па тэрасе ўзад і ўперад, склаўшы рукі за спіною.

– Па-першае, трэба вызначыць факты. Хто трымаў неба, га?

– Ну... Ён.

– Хто з году ў год у Сваёй... бацькоўскай велікадушнасьці... прымушаў разьлівацца раку?

– Ён, вядома.

– А *цяпер* – ці ёсьць у нас ужо іншы Бог?

– Не, – з тугой адказала Прыўкрасная Кветка. – Яшчэ не.

– *Таму*: хто зараз уздымае раку?

– Ён. Я думала...

Вярхоўны Жрэц узняў палец.

– Паціху, крок за крокам. Так, Ён. Мы вызначылі першы факт. Зараз – да другога. Як высока была вада, калі Ён далучыўся да свайго адвечнага Ёсьць?

– На вышыні Засечкі Шчодрэга Ураджаю.

– А гэта было пасля таго выпадку, калі, як ты гаворыш, ты не змагла...

Але на той час Ён, пэўна, быў задаволены. Разумееш?

– Аднак...

– Твайму жаночаму сэрцу нельга змагацца з гранітнай трываласьцю розуму.

Яе вочы шырока раскрыліся:

– Што гэта азначае?

Вярхоўны Жрэц з хвіліну быў у задумьні.

– Прызнаюся, гэтыя словы нялёгка казаць, але яны будуць азначаць, што я маю рацыю, а ты – не.

Яна села раўней у сваім крэсьле і злёгка ўсьміхнулася.

– Магчыма, часткова.

– І ўсё ж зацікава, радуйся, Прыўкрасная Кветка, зацікава, радуйся!

– Гэта мне не пагражае.

– Тады – да фактаў. Штосьці ўзлавала Яго пасля таго, як Ён увайшоў у Дом Жыцьця.

Вярхоўны Жрэц змоўк і зноў захадзіў па тэрасе. Нечакана, амаль дайшоўшы да сцяны, спыніўся і павярнуўся да Прыўкраснай Кветкі.

– Кажуць – і было б ілжывай сыціпласьцю гэта адмаўляць, – што ўсе веды – гэта па маёй частцы. Што толькі можа ведаць чалавек, усё тое я ведаю.

Яна паглядзела на яго з-пад густых вейкаў. Усьмешка кранула толькі адзін куточак роту.

– І пра мяне ты таксама ведаеш?

– Я ведаю, што ты сышла ў поўнае самотніцтва. Пра гэта трэба гаварыць, інакш мы ня зможам нічога зрабіць. Ягоны гнеў выклікаў чалавек, да якога ты – магчыма, неўсьвядомлена – вельмі неабякава ставішся. Вось. Я ўсё сказаў.

Кроў прыліла ёй да твару, так што ён нават на хвілінку пацямнеў. Але ўсьмешка не сышла з вуснаў.

– Ізноў не разумею, што ты хочаш сказаць.

– Я маю на ўвазе, вядома, Хлуса.

Румянак зьявіўся і зьнік, але яна не адвяла вачэй. Вярхоўны Жрэц працягваў тым жа халодным тонам:

– Гэта неабходна, Прыўкрасная Кветка. Мы ня можам дазволіць сабе раскошу самападману. Няма нічога, што ты не магла б раскрыць мне.

Раптам яна схавала твар у далонях:

– Ліха на ліху... Грэх такі глыбокі, такі жудасны, такі...

– Беднае дзіця, беднае, беднае дзіця!

– Пачварныя думкі і неапісальныя...

Ён быў побач і гаварыў лагодна:

– Пакінь гэтыя думкі ў сабе – і яны будуць грызці цябе. Выцягни іх вонкі – і яны зьнікнуць. Ну, мілая. Мы проста дзьве пакорлівыя душы, якія разам зазіраюць у трагічную бездань чалавечага існаваньня...

Прыўкрасная Кветка ўпала перад ім на калені, затуліўшыся тварам у далоні.

– Калі ён сядзеў каля... каля ног Бога і распавядаў Яму... распавядаў нам... пра белыя горы, што плывуць па вадзе... які ён быў халодны... як белае полымя... і гэтак бедна апрануты, гэтакі бездапаможны і гэтакі адважны...

– І ты захацела яго адагрэць.

Яна жаласьліва хітнула галавой, ня вымавіўшы ні слова.

– І пакрысе... табе захацелася мілавацца з ім.

Голас яго гучаў настолькі адслонена, што зьнікла адчуваньне дзіўнай немагчымасьці іх размовы. Ён зноў загаварыў лагодна:

– Як ты апраўдвалася перад сабою?

– Я пераконвала сябе, што ён мой брат.

– Ведаючы ўвесь час, што ён чужынец, як у тых ягоных прыдумках пра белых людзей...

Далоні, прыкрываючы твар, прыглушалі і яе голас:

– Майму брату – сыну Бога – толькі адзінаццаць. А тое, што Хлус быў... такі, як ты казаў... я магу адкрыцца табе?

– Зьбярыся з духам.

– Гэта яшчэ абвострыла маё пачуцьцё.

– Беднае дзіця! Бедная зьявечаная душа!

– Што са мною будзе? Што ж са мною будзе? Я пераступіла закон прыроды.

– Прынамсі, ты гаворыш шчыра.

Прыўкрасная Кветка пасунулася наперад, узняўшы твар і працягнуўшы рукі, каб абняць яго калені.

– Але потым... калі мы *сапраўды* мілаваліся...

Абняць не было чаго. Яго ногі імгненна апынуліся на некалькі крокаў далей, адскочылі прэч, як ад зьмяі. Вярхоўны Жрэц, склаўшы на грудзях рукі, глядзеў на яе цераз плячо.

– Ты... ты і ён... ты... гэта...

Яна адкінулася назад, шырока разьвёўшы рукі, зірнула на яго й усклікнула:

– Ты ж казаў, што ўсё ведаеш!

Вярхоўны Жрэц шпарка падышоў да парапету, стаў глядзець у пустату ды мармытаць абы-што:

– Вось дык... О Божа... А-я-яй! А-ёй-а-ёй! Авохці мне!

Нарэшце ён змоўк, павярнуўся і падышоў бліжэй – але не наўпрост да яе. Прачысьціў горла і прамовіў:

– І вось гэтае... гэтае стаяла паміж табою і тваім законным жаданьнем да бацькі...

Прыўкрасная Кветка маўчала. Вярхоўны Жрэц загаварыў зноў, гэтым разам абурана, узвысіўшы голас:

– Дык ці трэба здзіўляцца, што рака ўсё ўздымаецца?

Але яна паднялася на ногі, узвысіла голас, як і Вярхоўны Жрэц:

– Што табе тут трэба? Ты мусіш вучыцца быць Богам!

Вярхоўны Жрэц прасачыў за яе позіткам.

– Царэвіч, ты слухаў?

– Ён падслуховаў! – усклікнула Прыўкрасная Кветка. – Ах ты нягоднік! Навошта ты ўвесь абвешаўся бразготкамі?

– Мне падабаецца, – адказаў царэвіч. Ён трымцеў і пазвоньваў. – Я нічога ня чуў. Толькі тое, што ён сказаў наконт ракі, маўляў, яна ўздымаецца.

– Ідзі прэч!

– Я не затрымаюся, – хуценька загаварыў царэвіч. – Я толькі хацеў запытацца, можа, у каго з вас будзе кавалак вяроўкі?..

– Вяроўкі? Навошта?

– Проста так.

– Зноў ты хадзіў за браму? Паглядзі на свае сандалі!

– Я падумаў...

– Ідзі адсюль і скажы жанчынам, каб цябе пачысьцілі.

Калі царэвіч памкнуўся выйсьці, ён усё яшчэ трымцеў. Але тут нечакана ўладна загаварыў Вярхоўны Жрэц:

– Чакай!

Зьлёгка пакланіўшыся Прыўкраснай Кветцы, як бы папрасіўшы ў яе дазволу, ён падышоў да царэвіча і ўзяў яго за локаць.

– Царэвіч, сядай, калі ласка, уладкоўвайся. Вось так. Выдатна. Нам трэба вяроўка і мы выходзілі за браму. Ты любіў яго, так? Я пачынаю разумець... І каштоўнасьці... Ну вядома!

– Я толькі хацеў...

Прыўкрасная Кветка пераводзіла вочы з аднога на другога.

– Што гэта ўсё азначае?

Вярхоўны Жрэц павярнуўся да яе.

– Гэта непасрэдна датычыцца нашай размовы. Недзе – ты ня ведаеш дакладна, дзе – ёсьць яма. Калі ты загадваеш: «У яму яго!»...

– Я ведаю, – нецярпліва адказала Прыўкрасная Кветка. – Але як гэта тычыцца мяне?

– Некаторых жудасных рэчаў, з-за якіх мы ўсе цяпер у небаўспецы, нам не паправіць. Але хаця б адное зрабіць можна. Бог узлаваны на Хлуса й уздымае воды яшчэ і таму, што Хлус адмовіўся ад дарунка вечнага жыцьця.

Прыўкрасная Кветка рэзка падалася наперад у сваім крэсьле. Рукамі яна з усяе моцы ўхапілася за падлокцевікі.

– У яме?

Вярхоўны Жрэц схіліў галаву:

– Ягоны Хлус яшчэ цягне бярэмя пакутаў, небаўспекаў ды выпрабаваньняў, якія нясе зьменлівае Ёсьць.

Ён ледзь пасьпеў падхапіць яе, асьцярожна апусьціў у крэсла, стаў пляскаць па руках, зноў замармытаў сабе пад нос:

– Авохці мне! Аёй-аёй!

У царэвіча нарэшце прарэзаўся голас:

– Можна, я пайду?

Але Вярхоўны Жрэц не звяртаў на яго увагі. Царэвіч моўчкі слухаў, як той аддае загады воям, што стаялі пры дзвяхах, глядзеў, нічога не кажучы, але, мабыць, крыху зайздросьцячы, як жанчыны вярталі твару Прыўкраснай Кветкі яго заўсёдную прыгажосць. Маленькая старая жанчына прынесла куфаль з напоем і паставіла яго на падстаўку каля крэсла. Яны засталіся ўтрох. Сонца кацілася да вечара.

Прыўкрасная Кветка кашлянула.

– Што ты збіраешся рабіць?

– Пераканаць яго. Дазволь, наколькі гэта ў маіх сілах, сусцешыць цябе, бо ты мусіш быць моцнай. Ты лічыш сябе выключэньнем. І гэта, вядома, так. Перадусім ты выключна прыгожая. Але цёмныя жаданьні – ён на імгненьне кінуў вокам на царэвіча, потым адвёў позірк – ты не адзіная, кім яны авалодваюць. У кожным з нас жыве глыбокае, патаемнае, вычварнае жаданьне мілавацца з... ты разумеш, што я маю на ўвазе. Ён не звязаны з табою крэўнай павяззю. Прыхадзень са сваімі фантазіямі. Хіба ты ня бачыш, чым яны ёсьць насамрэч? Гэта адчайная спроба вызваліцца ад сваіх распусных жаданьяў, здзейсьніць іх ва ўяўленьні, бо, паводле закону прыроды, ім немагчыма даць волю. Няўжо ты думаеш, мая мілая, што ёсьць месцы, дзе людзі бяруць шлюб насуперак прыродным межам крэўнай роднасьці? І акрамя таго, дзе б яны жылі, гэтыя лялькі ў неверагоднай фантастычнай гульні? Уяві сабе, што неба разраслося б і ахінула яшчэ й іхнія землі! Падумай, які гэта быў бы цяжар!

– Так. Вар'яцтва.

– Нарэшце ты гэта прызнала. Вар'ят, чыя хлусьня разьвярэдзіла нам душы. Вар'ят, небаьспечны для ўсіх, калі ён ня згодзіцца служыць Богу.

Вярхоўны Жрэц замоўк, павярнуўся паглядзець на затопленую раўніну. Плынь несла, круціла, куляла пустую лодку.

– Бачыш? Мы ня можам сабе дазволіць чакаць паратунку. Калі яго нельга пераканаць – вядома, мы зробім ўсё магчымае, – тады давядзецца ўжыць гвалт.

Некаторы час усе маўчалі. Прыўкрасная Кветка зноў залілася сьлязьмі, але яе плач не парушаў цішу. Па шчаках яе бегла вада, змывала малахіт – так струменіць пясок у шахтах. Рака ўздымалася. Царэвіч сядзеў, раз-пораз пазвоньваючы бранзалетамі.

Урэшце Прыўкрасная Кветка перастала плакаць.

– Мусіць, я жудасна выглядаю.

– Не, мілая. Можа, крыху... разбэрсаная. Але табе пасуе.

Яна зрабіла знак сваім жанчынам.

– Ведаеш, Вярхоўны Жрэц, мне амаль што ўсё роўна. Не зусім, вядома, але амаль што. І гэта сьведчыць, як нізка я апусьцілася.

Ён разгублена паглядзеў на яе, насупіўся:

– Ты пра паводку?

– А, гэтае... Не. Я пра свой твар.

Жанчыны сышлі. Прыўкрасная Кветка ўселася ў крэсьле.

– Я гатовая.

– Хай яго прывядуць сюды, – гучна прамовіў Вярхоўны Жрэц.

Царэвіч падхапіўся.

– Э-э-э, я, бадай, пайду чаго-небудзь вып’ю.

– Заставайся на месцы, малы нягоднік! – сыкнулі на яго з крэсла.

Царэвіч паслухмяна сеў.

За тэрасай пачуліся гукі, у тым ліку і добра знаёмы голас, нязмоўчны, як заўжды, але гэтым разам ён гучаў вышэй. Два высокія воі з павязкамі на клубах на голых целах з двух бакоў цягнулі Хлуса. Паставілі яго перад Прыўкраснай Кветкай. Ён утаропіў у яе вочы і змоўк. Яна глядзела на яго, як каменная статуя, і здавалася б спакойнай, як тыя, што перайшлі ў Дом Жыцьця, калі б не дрыжала сукня на грудзях. Хлус заўважыў царэвіча, які прыляпіўся да сьцяны за яе крэслам. Ён здрыгануўся ў руках вояў, ва ўвесь голас крыкнуў:

– Ты – здраднік!

– Я не...

– Хвіліначку, Хлус, – Вярхоўны Жрэц павярнуўся да Прыўкраснай Кветкі. – Ты дазволіш?...

Яна варухнула вуснамі, але з іх не зьяццела ані гуку. Вярхоўны Жрэц узьняў палец.

– Адпусьціце яго.

Воі з ільсьнянай скурай адступіліся ад Хлуса, узялі свае дзіды, скіравалі на яго, як на зьвера ў сетцы. Ён загаварыў таропка, адчайна, то да адной, то да другога:

– Атрута – рэч жорсткая. Скажаце, яно не баліць, але адкуль вы ведаеце? Кінець, вас калі-небудзь атручвалі? Я ведаю шмат таямніцаў, яны б вам прыдаліся. Я нават магу прымусяць раку вярнуцца ў рэчышча, але мне патрэбны час, час! Нікому не падабаецца, калі яго палохаюць, праўда? Жудасьць, калі цябе палохаюць, жудасьць, жудасьць!

Вярхоўны Жрэц перапыніў яго:

– Мы не палохаем цябе, Хлус!

– Тады чаму, калі я замаўкаю, у мяне ляскаюць зубы, ажно аддаецца ў галаве?

Вярхоўны Жрэц выцягнуў руку ў бок Хлуса, але той адхіснуўся.

– Супакойся, шаноўны. З табою нічога ня здарыцца. Прынамсі, зараз.

– Нічога?

– Нічога. Давайце на некаторы час спынімся. Супакойся, Хлус. Кладзіся на дыванок, уладкоўвайся як зручней.

Хлус паглядзеў на яго з падазрэньнем. Аднак Вярхоўны Жрэц толькі хітаў галавою ды ўсьміхаўся. Хлус абапёрся адной рукой аб падлогу, апусьціўся на калені, азіраючыся па баках. Заўважыўшы дзіды, ён схалануўся, але затым павольна ўлёгся на дыванку, склаўшы рукі і падцягнуўшы ногі, так што выйшла нейкая пародыя на позу зародка. Ды ніводны зародак ніколі так не сыцінаўся і не дрыжэў. Ніводны зародак так не аглядаўся па баках і вакол сябе.

Вярхоўны Жрэц зірнуў на ўздзьмутую раку і схалануўся ад яе выгляду, як Хлус – ад дзідаў. Аднак зьнешне ён авалодаў сабой:

– Ну, Хлус, няма чаго баяцца. Увесь час на сьвеце – наш.

Ён пабачыў неміргаючае вока. Хлус паглядаў асьцярожна, як краб з-пад каменю.

– Заплюшчы вочы. Хай ўсё зьнікне.

Вочы заплюшчыліся, імгненна раскрыліся, зноў заплюшчыліся, але так,

што засталася блішчэць вузкая шчыліна. Голас Вярхоўнага Жраца гучаў лагодна:

– Давай думаць пра сапраўднае.

Хлус таргануўся, затрымцеў на падлозе.

– Сьмерць. Забойства. Пажада. Яма.

– Не-не! Пра прыемнае, пяшчотнае, утульнае!

Сьвятло ўзгарэлася, задрывэла і згасла. Зародак на падлозе ціха загаварыў:

– Подых ветру на твары. Прахалода.

– Добра.

– Белыя хлапакі ў танцы. Горы пад белымі палярынамі.

– Зноў ты за сваё? Я казаў – пра сапраўднае!

– Белыя мужчыны. Чыстыя, белыя жанчыны, слановая костка з золатам, усе чужыя, і таму дасяжныя. О, дабрыня чужой жанчыны каля чужога агню!

Вярхоўны Жрэц увесь напяўся, але так і ня змог стрымаць сьмяшок. Як бы просячы прабачэньня, паглядзеў на Прыўкрасную Кветку. Сукенка ў яе на грудзях дрыжэла.

– Паслухай, Хлус. Цяпер, калі ты супакоіўся, я ў апошні раз зьвяртаюся да твайго высакародства. Ты дарагі Богу. Ён злуецца, што ты не жадаеш прыйсьці да яго. Прымі дарунак вечнага жыцьця – дзеля нас усіх!

– Не! – закрычаў Хлус.

– Чакай. Мы разумеем, што ты хворы і няўдзячны. Таму, каб дапамагчы табе дапамагчы нам, мы праявім шчодрасьць. Ты атрымаеш столькі ж, колькі атрымаў Ён.

– Спрабуецца падкупіць?

Але Вярхоўны Жрэц ня слухаў. Ён стаў хадзіць вакол Хлуса, а той, каб сачыць за яго рухамі, круціў галавой, як зьмяя.

– І нават гэтага, магчыма, будзе недастаткова. Пасьля таго, што я пачуў... Ён, мабыць, настолькі ўгнэваны, што... Але мы павінны зрабіць тое, што можам. Думаеш, мы просім цябе далучыцца да тых, хто бліжэй да выхаду, і ляжаць там, проста сохнуць ад сьпёкі? О не, сапраўды кажу! Мы адкінем камяні і здымем бэлькі...

– Што ты вярзеш?

– Ты будзеш ляжаць поруч з самім Богам. У ня менш як трох трунах, і ўнутраную зробіць з якіх пажадаеш матэрыялаў, якімі б дарагімі яны ні былі.

Хлус прыўстаў на калені, закрычаў:

– Стары ёлуп!

– Чакай, дай мне дагаварыць. Мы цябе разрэжам і ачысьцім. Выцягнем праз наздракі мозг, а чэрап напоўнім вадкімі духмянасьцямі...

Захоплены Вярхоўны Жрэц шырокімі рухамі праводзіў па ўласным целе. Хлус абхапіў сябе рукамі і гікаў, як ашалелая сава.

– ...мы адрэжам твае саромныя часткі...

Царэвіч падхапіўся на ногі.

– Так, так!

Хлус перастаў гікаць і загаварыў, чым далей – тым больш узрушана й апантана:

– Лапкі зямлі, памерам ня большы за добры палетак, ды купка малпаў, выкінутых на гэты бераг чалавечай плыньню... настолькі цёмных, самазадаволеных, бязмозглых, што вераць, быццам ўвесь сьвет – толькі дзесяць міляў ракі...

– Ты нас усіх патопіш!

– Дык патанайце, калі ў вас не стае глузду залезьці на скалы!...

– Калі ласка, просім цябе!

– І я, загнаны ў пастку, асуджаны, адзіны разумны чалавек сярод гэтага... гэтага...

Ён кінуўся да Прыўкраснай Кветкі, ўхапіў яе за нагу:

– Няўжо ты не разумееш? Твой брат – колькі яму? Дзесяць? У цябе – улада! Улада! Улада! Улада! Ты хочаш ажаніцца з ім? З гэтай вартай жалю казюркай?

– Адпусці мяне!

– Ён хоча быць дзяўчынкай! Ты маеш вояў – ты, адная з тузіну дробных князькоў, што атайбаваліся ўздоўж ракі, – ты маеш войска...

Прыўкрасная Кветка задыхалася. Яна паднесла да твару рукі і глядзела на яго так, нібыта навокал нічога не было, акрамя яго вачэй. Хлус працягваў:

– Ты хочаш ажаніцца з ім?

Яна хапала вуснамі паветра. Рукі яе ўчапіліся ў падлокцевікі крэсла. Костачкі пальцаў зьбялелі. Яна перавяла вочы з яго на царэвіча – той усміхаўся, – на кубак з напоем.

– У цябе ёсьць войска. Хіба існуе нешта, чаго б ты не магла зрабіць?

– Мы ведаем, што рабіць, – сказаў Вярхоўны Жрэц.

Але Хлус, як бы адчуўшы надзею і падтрымку ў Прыўкраснай Кветцы, а мо' і уладу над ёю, стаяў і прамаўляў, як Бог:

– Таму, хто дзеліць з табою ложак, о дзіўная й чароўная жанчына, належыць трон гэтай краіны. Ён мог бы выпаліць берагі ад краю да краю, каб прымусіць усіх, хто тут жыве, схіляцца перад тваім хараством.

– Ды каму на сьвеце, – адгукнуўся Вярхоўны Жрэц, – можа прыйсьці ў галаву падобнае?! Я ж казаў, што ты вар'ят.

– Я не вар'ят. Я не ашуканец, і ўва мне няма нічога ліхога.

– Нічога ліхога? І гэта пасья таго, што ты казаў пра чужых жанчынаў? – усклікнула Прыўкрасная Кветка.

Хлус шырока раскінуў рукі.

– Няўжо ты ня бачыла? Ніхто з вас ня бачыў! У гэтай краіне поўных ідыётаў ёсьць толькі адзін чалавек, які мае права на ўсіх жанчынаў, – Вялікі Гаспадар, Бог!

Прыўкрасная Кветка паднялася з крэсла, прыклала далоні да шчок. Але Хлус ужо павярнуўся да Вярхоўнага Жраца, працяў яго поўным нянавісьці й пагарды позіткам.

– Нават ты, якога ўважаюць за мудраца... Што ты плявузгаў, маўляў, мне нельга быць з гэтай жанчынай, гэтым дзеўчыняткам, гэтай цудоўнай... І ёй нельга жадаць мяне...

Ён тыкнуў пальцам у твар Вярхоўнаму Жрацу:

– А калі б я быў Вялікі Гаспадар?

Пад цёмнай скурай кроў у Вярхоўнага Жраца адхлынула ад твару, тады прыліла зноў. Ён на тры крокі адступіў ад Хлуса.

– Забіць яго!

Воі з дзідамі нападгадоў пасунуліся наперад. Шляхетная годнасьць зьяцела з Хлуса, як падае мантыя. Як быццам бог, апанаваны жахам і нянавісьцю, ён вокамгненна прарабіў невераемнае. Рэзка адскочыў наперад і ўбок, павярнуўся. Воі праскочылі паўз яго, і раней, чым яны пасьпелі спыніцца, адзін з іх зачапіўся і стаў падаць, а ягоная дзіда апынулася ў руках у Хлуса. Хутчэй, чым можна было заўважыць вокам, зьмяінае джала дзіды ўвайшло ў шыю воя і выскачыла назад. Другі пасьпеў ухіліцца, але і яго адразу ж

напаткала вастрыё. Ён схапіўся за грудзі й упаў як падкошаны. Перш чым ён крануўся падлогі, Хлус ужо стаяў перад Вярхоўным Жрацом. Той закрычаў на ўвесь голас:

– Лучнікі!

Дзіда Хлуса выпісвала магічныя фігуры вакол застылага на месцы Вярхоўнага Жраца. Не змаўкаючы ні на хвіліну, Хлус кінуўся да парাপету, ускочыў на яго. Ён павярнуўся акурат у тое імгненьне, калі на тэрасу, не паспеўшы нацягнуць луку, убеглі лучнікі. Хлус кінуў дзіду – адзін з лучнікаў упаў, сьціскаючы ў руцэ цеціву. І покуль ягонае цела вырабляла ўсе гэтыя немагчымыя рэчы, Хлус гаварыў, гаварыў, гаварыў не спыняючыся, з трывогай на твары. Ён гаварыў, нават калі скакаў з парапету. Удала ўвайшоў у ваду і, мабыць, пад вадою таксама гаварыў. Толькі калі ён вынырнуў ды стаў грэбці шырокімі махамі, на тэрасе ўзьнялася такая мітусьня й гоман, што было не пачуць, гаворыць ён ці не. Стрэлы траплялі ў ваду вакол Хлуса і сплывалі прэч, пёркамі дагары.

Вярхоўны Жрэц зьмяняўся на вачах. Ён схапіўся за жывот і глядзеў адначасова ўдалечыню й углыб сябе. На твары адбілася горыч паразы. Ён апусьціўся на калена, адразу зьменшыўся, пастарэў.

Царэвіч таксама зьмяніўся. Не зважаючы на тых, хто памёр і паміраў, ён усьміхаўся яснай, радаснай усьмешкай і запытаўся ў Прыўкраснай Кветкі, хоць той было не да яго:

– Тады неістотна, што ў мяне сьлепнуць вочы, і мне ня трэба рабіцца богам, так?

Вярхоўны Жрэц прагаварыў, прынікшы шчакоў да падлогі:

– Я знутры сьцякаю крывёю. Ён джаліць, як скарпіён.

Далёка-далёка, амаль недасяжны для стрэлаў, Хлус выбраўся з вады, узлез на мур, які цяпер вузкай сьцежкай цягнуўся пад вяршынямі пальмаў да сярэдзіны плыні. Ён павярнуўся да тэрасы, размахваючы рукамі. Выраз твару зьмяняўся штохвілю. Ён кіравала магутнае жаданьне выжыць. Выпусьціўшы ўсе стрэлы, лучнікі стаялі каля парапету. Яны чакалі загаду Прыўкраснай Кветкі, але тая, застыўшы, глядзела ў бок Хлуса. Узнятыя рукі, раскрытыя вусны.

Вярхоўны Жрэц сказаў сваё апошняе слова ясным голасам, з веданьнем справы:

– Ён мае права на апошняе жаданьне.

Царэвіч так расплыўся ва ўсьмешцы, што было нават дзіўна:

– Можна мне выпіць?

Прыўкрасная Кветка адказала:

– Зараз, дзіцятка.

Яна падышла да парапету.

– Апошняе жаданьне... Усё роўна.

Лучнікі глядзелі на яе ў чаканьні. Яна таксама зьмянілася на вачах, некаж акруглілася, нават папаўнела. Вочы і валасы заблішчэлі. Толькі што запалыя шчокі сталі пульхнымі. Па ўсім целе нібы разліўся пахкі, узбуджальны водар, глыбока схаваны раней. Яна зьзяла і прамянілася. На твары зьявіўся румянак, а калі вусны кранула ўсьмешка, абзначыліся мілыя ямачкі. Рукі ўзнятыя, далонямі вонкі – жэст, які азначаў аб'яўленьне.

– Усё роўна. Нам лепей пайсьці пагаварыць з Ём.

